

DF Revy

04: Forskningskvalitet: kan det måles – og skal bibliotekerne gøre det? **06:** Forskningsformidling **10:** Nye vinde i den ophavsretlige forvaltning **14:** Mod nye horisonter **17:** Kvantitetsindikatorer og fragilité **18:** DF's årsmøde – set med studerendes øjne **20:** Hvad må bibliotekerne? – En temadag om ophavsret **22:** Spørg Statsbiblioteket med VRL+ **24:** Bibteach – Informationskompetencer i praksis



DANMARKS FORSKNINGSBIBLIOTEKSFORENING – DF Revy 30. årgang nr. 7, oktober 2007



Redaktion

Naja Porsild (ansvarshavende)
ASB Bibliotek
Handelshøjskolen
Aarhus Universitet
nap@asb.dk

Redaktionsudvalg

Bente Lope
Aalborg Universitetsbibliotek
bl@aub.aau.dk

Mai Aggerbeck
cvu vita
ma@cvuvita.dk

Gitte Behrens
Statsbiblioteket
gb@statsbiblioteket.dk

Simone Schipp von Branitz Nielsen
Det Kongelige Bibliotek
ssb@kb.dk

DF sekretariatet

Hanne Dahl
Statsbiblioteket
Tangen 2
8200 Århus N
df@statsbiblioteket.dk

Abonnement 2007

Årsabonnement for ikke medlemmer 400 DKK,
plus porto.

Møddeløser om adresseændring og andet, der
vedrører ekspedition af DF Revy, bedes rettet til
DF sekretariatet

DF Revy	Deadline	Udkommer
Nr. 8	31. okt.	uge 50
Nr. 1	12. dec.	uge 4
Nr. 2	24. jan.	uge 9

Manuskripter sendes til redaktionens e-mail.

Annoncepriser 2007

1/1 side: 3500 DKK
1/2 side: 2000 DKK
2-sidet indstik, 4 farver: 3500 DKK

Priserne er excl. moms.
Gentagelsesrabat 15%. Ved indrykning i en hel
årgang gives 25% rabat.

Alle henvendelser vedrørende annoncer bedes
rettet til redaktionen. (Se adresser ovenfor)

Grafisk design og fotos

Hreinn Gudlaugsson
hrg@asb.dk

Tryk

Elbo Grafisk A/S
Oplag: 1100
ISSN 0106-0503
ISSN (online) 1901-1903

Medlemmer af DF og abonnenter har online adgang
til DF Revy via DFs hjemmeside www.dfd.dk



04: **Forskningskvalitet: kan det måles – og skal bibliotekerne gøre det?**

Af Piet Seiden

06: **Forskningsformidling**

Af Edith Clausen

10: **Nye vinde i den ophavsretlige forvaltning**

Af Harald v. Hielmcrone

14 **Mod nye horisonter**

Af Jens Thorhauge

17: **Kvantitetsindikatorer og fragilité**

Af Simon Friberg

18: **DF's årsmøde – set med studerendes øjne**

Af Dyveke Sijm og Barbara Marstrand

20: **Hvad må bibliotekerne? – En temadag om ophavsret**

Af Anders Otte Stensager

22: **Spørg Statsbiblioteket med VRL+**

Af Jane Rasmussen

24: **Bibteach – Informationskompetencer i praksis**

Af Lene G. Schrøder



Sædvanen tro, rummer dette nr. af DF Revy en del artikler og beretninger fra foreningens nyligt afholdt årsmøde. Dels Biblioteksstyrelsens egne kommentarer, uddybninger og visioner til styrelsens beretning – naturligvis skrevet af Biblioteksstyrelsens direktør, Jens Thorhaug. Dels indtryk og tolkninger af årsmødets indhold og tema formuleret ud fra flere forskellige holdnings- og erfaringsgrundlag. Alt i alt burde man ved gennemlæsning af artiklerne i dette nr. få indtryk af et både vellykket, indholdsrigt og handlingsmættet årsmøde. Hvordan finder man frem til de optimale målemetoder for kvalitet, uden at det ødelægger både registrering, måling og forskning og bliver kommercielle løsninger i stedet? Hvilken rolle spiller (eller har) forskningsbibliotekerne i debatten om kvalitetsmodeller og hvilke potentialer bør (eller kan) vi fremføre som værende påkrævede og essentielle for en optimal forskningsregistrering – og hvordan gør vi det bedst? Det er det store skisma, der må melde sig efter årsmødet.

Når dette er sagt, melder spørgsmålet om videnspredning eller forskningsformidling sig

som en logisk konsekvens. Hvilke elementer er relevante og væsentlige for optimal formidling og kommunikation af forskning? Hvilke typer af viden kan formidles, hvordan bringes forskningsresultater videre? Med udgangspunkt i danske og udenlandske modeller opstiller forfatteren en kommunikationsmodel for videnspredning.

Håndtering af den ophavsretlige forvaltning er både vanskelig og problematisk for mange biblioteker; men heldigvis lyder det til, at nye vinde inden for dette område vil brede sig. Google Book Search, den franske kulturminister, EU kommissionen og Kulturministeriets mediepolitiske aftale for 2007-2010 har bl.a. været med til at foranledige opstarten for den vej, de nye vinde kan blæse. Kulturministeriets udkast til ændring af ophavsretsloven er for længst sendt til høring og "Dansk Selskab for Ophavsret" har returneret deres høringssvar. Nu håber vi alle på en lettelse for aftaler om digital benyttelse af ophavsretligt beskyttede værker.

Virtual Reference Library, VRL+ er et virtuelt referencesystem benyttet af mange - især amerikanske biblioteker i deres kommunikation

med brugerne. Statsbiblioteket har testet dette referencesystem, og bl.a. benyttet muligheden for at relancere deres virtuelle vejledning ved hjælp af VRL+. Den umiddelbare konklusion på Statsbibliotekets test og brug af systemet er, at biblioteket må flytte sit fokus fra det fysiske rum til det virtuelle og i højere grad udnytte de virtuelle værktøjer, der kan understøtte brugerens behov.

Projekt Bibteach www.bibteach.dk, der startede i 2003, ændrede i perioden 2005-2006 kurs fra at arbejde med undervisning overfor den almene borger til at koncentrere sig om de studerendes informationskompetencer. Det fordrer samarbejde på tværs af bibliotekssektoren, hvilket også skulle kunne afspejles i projektgruppens sammensætning. Forskellige erfaringer om betjening og undervisning gav projektarbejdet en ny dimension for begrebet informationskompetence – kunne der udarbejdes en fællesstrategi på tværs af uddannelsesforløb, en progression mellem de enkelte uddannelser? På projektets hjemmeside kan man hente div. kursusmaterialer - didaktiske overvejelser, PowerPoints, pdf. filer og opgaver – til brug for planlægning af et undervisningsforløb.

Forskningskvalitet: kan det måles – og skal bibliotekerne gøre det?

Indtryk fra DF's årsmøde 2007

Af Piet Seiden

Det kan ikke komme bag på nogen, at vi nu også i universitetsverdenen skal måles og vejes. I vores tiltagende komplekse og utålmodige verden, er der et politisk ønske om at kunne overskue resultaterne af samfundets aktiviteter, at se på nytteværdien af dem.

Piet Seiden
Danmarks Biblioteksskole
ps@db.dk



Vi ser tendensen afspejlet i smiley-ordninger i fødevarebranchen, matematiktestning i folkeskolen, resultatkontrakter for offentlige institutioner og nu også et initiativ, som skal bringe forskningens resultater ind på en endimensional akse - ønsket om forskningsindikatorer. Det er tankevækkende, at hvor vi for ikke så mange år siden så frem til at computerne, ekspertsystemerne, skulle hjælpe til at optimere beslutningsprocesserne, så har vi idag tilsyneladende forladt denne mere teknokratiske tankegang og er slået over på en mere populistisk kurs, hvor simple endimensionale mål, som har en større overlevelseshance i massemediernes vridemaskine, har vundet frem som det objektive beslutningsgrundlag.

Derfor var det meget interessant at deltage i DF's årsmøde 2007, som havde fokuseret på temaet: Forskningskvalitet: kan det måles - og skal bibliotekerne gøre det? Jeg var ikke den eneste, som havde fundet det interessant, idet der var over 150 deltagere i mødet på Munkebjerg Hotel ved Vejle. Som keynote speaker havde man inviteret Kate Barker fra University of Manchester, som igennem en årrække har forsket i effekten af netop forskningsevaluering. Indlægget opsummerede erfaringer gjort i Storbritannien gennem 20 år i form af det såkaldte RAE-system (Research Assessment Exercise). Der er her tale om, at man har defineret 67 fagområder og for hvert af disse nedsat et bedømmelsesudvalg på

6-10 fageksperter, som skal give en kvalitativ vurdering af forskningen på de enkelte institutioner, baseret på forskningens resultater. Herved fik man så også en diskussion af, hvad der skal tælle som forskning, en debat som nok er helt nødvendig. I UK resulterede den i vedtagelse af en bred forskningsdefinition, som også inkluderer design og produktudvikling. Baseret på indberetningerne fra universiteterne, konstrueres til hver RAE en empirisk formel, som findes ved efterfølgende at "regne baglæns". Herefter klassificeres institutionen i en af de 5 klasser, der opereres med.

Universiteterne har haft blandede erfaringer med systemet. De positive træk har været, at det har introduceret et incitement til at være ansvarlig, stimuleret interessen for forskningen og frembragt den nødvendige infrastruktur, samt bidraget til udvikling af forskningsstrategier, hvilket samlet har styrket forskningen. Negative træk har været, at undervisningens status er aftaget, og at aktiviteter som ikke nødvendigvis giver et publiceringsoutput, som fx samarbejder med industri eller andre institutioner, ikke kan betale sig at satse på. Desuden har man set et "transfer marked" for forskere med et stort antal publikationer, som man forsøger at tiltrække for at booste sin institutions rating. Dette og andre uhensigtsmæssigheder, har medført, at man fra 2008 for en lang række fag går over til et metrik-baseret profileringssystem, baseret på tal for

publikationsaktivitet, eksternt finansieringsgrad og det man kunne kalde synlighedsgrad; deltagelse i redaktionelt arbejde, pristildelinger, konsulent- og kommissionsarbejde. I nogle fagområder såsom humaniora og kunst, matematik og samfundsfag vil man dog bevare det direkte peer-review. Der er dog kritiske røster fremme, idet systemet vurderes at ville koste over £100mio. at implementere og derfor af nogle anses som spild af ressourcer.

Vi blev altså klar over, at det var en kompliceret sag, at måle forskningens kvalitet – og hvorfor skal man egentlig også det? Direktør Lars Goldschmidt fra foreningen af rådgivende ingeniører forsøgte at sætte ord på dette spørgsmål under overskriften "forskningspolitik, -kvalitet og -formidling", baseret på det perspektiv han har opbygget gennem sine erfaringer fra forskningsmiljøer, forvaltning, lobbyvirksomhed og erhvervsliv. Overordnet handler det om, at vi i Danmark skal fastholde vores mulighed for værdibaseret produktion i en verden, hvor det er globaliseringen, som sætter spillereglerne. Ifølge LG, var konkurrenceparameteren ikke forskningens direkte erhvervsanvendelighed, altså viden som kan blive til produkter på kortest mulig tid, men derimod opretholdelsen af forskningsmiljøer, som så kan indgå i det LG benævnte "tusk-handlen med viden". Adgang til viden uanset oprindelse er altafgørende, da det ofte er billigere at skaffe sig adgang til viden frem for at skulle

Overordnet handler det om, at vi i Danmark skal fastholde vores mulighed for værdibaseret produktion i en verden, hvor det er globaliseringen, som sætter spillereglerne.

producere den selv, hvilket må siges at understrege betydningen af en stærk forskningsbibliotekssektor. Set i det lys, kan en kvalitetsindikator hjælpe med til at synliggøre, hvor der skal sættes forskningsmæssigt. Men de eksisterende kriterier for forskningskvalitet er ikke uproblematisk. Især samfundsfag og humaniora får problemer, hvis man anvender samme metodologi, som man gør inden for medicin, teknik og naturvidenskab. Derfor må en indikator bestå af flere facetter og Danmarks Forskningspolitiske Råd, som LG også repræsenterer, har anbefalet en model med et 6-punktskriterie; fire kvalitetsindikatorer (publicering, citationer, eksterne bevillinger, internationale samarbejder) og to relevansindikatorer (erhvervsrelevans, samfundsrelevans). Evalueringen skulle ske som selvevaluering, følges op med eksterne evalueringer som kontrol/supplement.

Således var der allerede mange begreber i luften, da Annette Dørge Jessen fra Forskning- og Innovationsstyrelsens (FIST) nye evaluering- og analyseenhed fik lejlighed til at redegøre for det danske initiativ på området. Det drejede sig primært om udviklingen af en model til forskningsevaluering, en bibliometrisk baseret forskningsindikator. I første omgang er det planen, at dele af basisbevillingerne til universiteterne fremover skal gives ud fra kvalitetsmål. Den bibliometriske indikator, som tager sit udgangspunkt i det tilsvarende initiativ i Norge (den norske model), skal tænkes som en national indikator, som også kan bruges lokalt. Indikatoren søger at tage højde for forskelle i publiceringspraksis mellem de forskellige hovedområder, idet den norske model opererer med dels en opsplitning af publikationernes type (artikel, monografi, osv.) og dels kvaliteten af denne, gennem en inddeling af publikationskanalen i to klasser. Der arbejdes for tiden med at tilpasse denne model til danske forhold. Et tilbagevendende punkt var understregningen af behovet for pålidelige data for publikationsaktiviteten, idet der er et erkendt problem her.

Derefter blev der åbnet op for en debat om, hvorvidt den norske model var velegnet til danske forhold. Erlend Kolding Nielsen var hurtig til at påpege, at især historie, musikvidenskab og filologi kunne komme slemt i klemme, idet man fx ikke havde mulighed for at beskrive arbejdsindsatsen omkring sådan noget som kildeudgaver i denne model. Kate Barker havde også tidligere påpeget, at man i Australien havde set en eksplosion i antallet af publikationer efter indførelsen af en bibliometrisk indikator, idet mange artikler var blevet splittet op i mindre enheder, så de talte

flere gange. Det blev en god debat, som vidnede om et ønske fra FIST om at have en dialogbaseret tilgang, hvilket der blev taget godt imod.

Andendagsballet blev åbnet af Carsten Riis, dekan ved teologisk fakultet på Aarhus Universitet, som havde valgt at fokusere på problematikken omkring kvalitetsfordelte basismidler. Universiteterne er under forandring og ikke mindst på Århus universitet mærker man det stærkt efter fusioneringen med en række sektorforskningsinstitutioner, hvilket har medført, at en del rådgivningsopgaver er rykket ind i universitetsregi. Finansieringen har i mange år været båret af en historisk betinget basisbevilling og i nyere tid er STÅ-målene så kommet til som en regulering afhængig af studenteraktivitet. Nu kommer der så også et initiativ, som handler om inddragelse af en forskningskvalitetsindikator i bevillingsmodellen. Ydermere skal det eksisterende system omkring STÅ ændres til en uddannelseskvalitetsindikator og der suppleres med en vidensspredningsindikator. Generelt er universiteterne positivt indstillet på at blive målt og vejet i en konkurrencesituation, blot målene er baseret på ordentlige metoder og der tages hensyn til fagenes forskellighed mht. offentlig synlighed, publiceringstradition mm. Men, som han understregede gang på gang, så er der ikke tale om den højere retfærdighed. Som det også blev diskuteret tidligere, er en publiceringsindikator ud fra den norske model diskutabel på en række punkter, som fx hvornår er det forskning og hvornår er det forskningsformidling? I en række humanistiske fag, er det ikke muligt reelt at skelne her. Begrebet peer-review er også meget forskelligt praktiseret, skal man vægte det? Skal man opgøre antal publikationer i forhold til antal VIP-ansatte, hvoraf nogle kan være på deltid, eller i forhold til bevillingens størrelse?

Herefter fik vi et biblioteksperspektiv på problemstillingerne, idet overbibliotekar Niels-Henrik Gylstorff fra AUB diskuterede sine tanker om bibliotekets rolle i målingen af kvaliteten af moderinstitutionens forskning. Som det også fremgik af tidligere indlæg, så er datakvaliteten vigtig, hvis man skal kunne udsige noget om institutionens forskning. Traditionelt har forskerne aldrig været gode til at indrapportere deres forskning og bibliotekerne på de enkelte universiteter har i mange tilfælde været involveret i en række initiativer, som har haft til hensigt at forbedre forskningsregistreringen. Derfor ligger der en naturlig opgave for bibliotekerne i at indgå i en valideringsproces, så man sikrer sig, at data er

korrekte. Omfanget af bibliotekets engagement skal nok afgøres lokalt, men det er ikke nogen helt trivial problemstilling at skaffe gode publikationsdata til en kvalitetsindikator.

Men hvad kan man egentlig udsige baseret på publicering og citationer? Jeppe Nicolaisen fra Danmarks Biblioteksskole gav en yderligere uddybning af nogle af de problemer, der knytter sig til at lave forskningsanalyse baseret på publikationstal eller citationsanalyse. Indlægget formede sig som en kritisk analyse af især citationsanalyse, hvor han plæderede for, at man nemt kan komme til at fejlfortolke resultaterne, med mindre man inddrager en forståelse for de sociologiske omstændigheder, som arbejdet er blevet til under.

For at følge diskussionen omkring datagrundlaget helt til dørs, havde professor Benny Laurup det sidste indlæg med titlen "Forskningskvalitetsmål og målemetoders pålidelighed". Sammen med sine medarbejdere har BL igennem nogen tid arbejdet med at analysere validiteten af et lave diskrimination på basis af citationer. Højenergifysik, som er BL's disciplin, er karakteriseret ved en meget homogen publiceringstradition i relativt få tidsskrifter og er meget godt dækket over en længere periode i en enkelt database, SPIRES. Baseret på et større udtræk fra denne publikationsdatabase, har BL og medarbejdere undersøgt nogle forskellige kvalitetsmål, fx antallet af publikationer og citationslistens middelværdi. Ud fra disse kvalitetsmål søgte man at indplacere forskere i ti forskellige klasser, hvorefter man udregner sandsynligheden for, at en given artikel ville blive placeret i en af disse grupper, dvs. hvor sikker en klassifikation kan man foretage af en forsker baseret på et givet kvalitetsmål?

Det viste sig at være svært. Alene baseret på antallet af publikationer var det ikke muligt i det givne datasæt at klassificere en given forfatter med hensyn til antal citationer, hvilket må give stof til eftertanke. Middelværdien af antal citationer viste sig at være bedre til at klassificere efter og medianen til citationsantal endnu bedre. Imidlertid kunne denne klassifikation for mange af klassernes vedkommende kun foretages med en rimelig sikkerhed, såfremt der var tale om en forsker, som havde forfattet mere end 50 artikler. Konklusionen på analysen var, at indtil videre er vi nok bedst tjent med at læse artiklerne, hvis vi vil have en bedømmelse af forskerens kvalitet.

Sammenfattende må det siges at have været et overordentlig interessant årsmøde i DF, som virkelig kom godt rundt om det faglige tema og fik sat mange tanker i gang.

Kate Barker havde også tidligere påpeget, at man i Australien havde set en eksplosion i antallet af publikationer efter indførelsen af en bibliometrisk indikator, idet mange artikler var blevet splittet op i mindre enheder, så de talte flere gange.

På det netop afholdte årsmøde i DF, hvor temaet var *"Forskningskvalitet: kan det måles – og skal bibliotekerne gøre det?"*, blev de indikatorer, der arbejdes intenst med i Forsknings- og Innovationsstyrelsen for at etablere kvalitetsmålemetoder for undervisning, forskning og vidensspredning, fremlagt og diskuteret.

Edith Clausen
Forskningsbibliotekar
Lægebiblioteket, Århus Sygehus
Edith.Clausen@as.aaa.dk

Arbejdet med at fastlægge kvalitetsindikatorer skal bl.a. ses i forbindelse med regeringens ønske om at udvikle en ny finansieringsmodel for fordeling af basismidler til universiteterne. De kvalitetsindikatorer, som forventes at indgå i en samlet finansieringsmodel, omfatter: forskning, uddannelse, vidensspredning og publikationsaktivitet.

I denne artikel vil jeg se på indikatoren vidensspredning eller forskningsformidling, som jeg vælger at kalde det. Artiklen er baseret på de modeller og metoder, som er udviklet og anvendt i forbindelse med en masteropgave i Humanistisk Sundhedsvidenskab og Praksisudvikling. Eksemplerne i artiklen er taget fra den medicinske verden.

Indledning

Forskning – både inden for naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora – drives af menneskets undren over ting og fænomener i livet og af menneskets nysgerrighed for at forstå sammenhænge og lovmæssigheder i den verden, vi lever i. Men har forskningen afdækket dele af livets gåde, udviklet økonomiske modeller eller skabt nye systemer for sprogindlæring, er ambitionen også, at denne viden når ud til de personer, som kan have gavn og glæde af resultaterne. Og det er ikke kun forskerens ambition at komme ud med sit budskab, men - som vi ser - er det også et krav fra statens side om formidling og nyttiggørelse af forskningsresultaterne^(2; 3).

Forskningsformidling/forskningskommunikation

Når forskning skal formidles eller kommunikeres, må man overveje tre elementer: relevans, kontekst og form⁽⁴⁾. Drejer det sig om den medicinske forskning, er det relativt ukompliceret at bestemme, hvem formidlingsindsatsen er relevant for; men to forhold med hensyn til relevans spiller en væsentlig rolle. Det er, hvor tæt aktørerne, der kommunikerer, er involveret og karakteren af den relation, kommunikationen indgår i. Disse faktorer har betydning for den kontekst, der er en forudsætning for kommunikationen. Afhængig af graden af involvering og tæthed af relationerne er der tre formidlings/kommunikationsformer: Formidling (lav involvering – fjern relation), Dialog (middel involvering – middel relation) og Deltagelse (høj involvering – tæt relation). Formidling bruges i de tilfælde, hvor forskningen og dens resultater er relevant for alle borgere i et demokratisk samfund fx brystkræftscreening og ventetidsgaranti. Dialogen bruges af en kritisk offentlighed, som ønsker at øve indflydelse på forskningens indhold og konsekvenser for samfundet. Dialogformen kan etableres gennem borgermøder, høringer, konferencer på nettet og andre fora, hvor der er en kommunikation mellem borgere og forskere fx etiske spørgsmål i forbindelse med dødsriteriet. Deltagelse, den tætte relation og den høje involvering, sigter mod at befordre innovationsprocessen. Denne form vil være optimal i forskningskommunikationen mellem forskning og praksis.

Vidensbegrebet

Forskningsformidling er imidlertid et bredt begreb. Den medicinske forskning giver fx meget viden om de bedste metoder til behandling af forskellige sygdomme, viden der formidles i

forskellige publikationer og på forskellige måder. Men hvad er viden? Er det blot at formidle publikationer med forskningsresultater, og så er disse resultater nyttiggjorte, så er viden spredt fra vidensproducenten til brugeren? For at kunne svare på spørgsmålene er det nødvendigt at se på de fremtrædelsesformer, de forskellige vidensbegreber kan optræde i for at vurdere, hvorledes forskning bedst kan formidles.

At besidde viden og evnen til at bruge denne viden er menneskets væsentligste kendetegn, og det der adskiller os fra dyrene, blev allerede sagt af Aristoteles; men det er især Platon, der er ophavsmand til den vidensteori, der også i dag anvendes fx inden for "knowledge management"⁽⁵⁾. Platon stillede som den første spørgsmålene: Hvad er viden? Hvorfra kommer viden? Hvordan kan vi vide, vi har viden? Hvad er videns natur? Platons epistemologiske diskussioner fører frem til et minimumskrav, som vi må stille til viden. Viden skal være "begrundede sande overbevisninger" ("justified true belief"). Det forudsætter, at sandheden eksisterer, og at viden er en erkendelse af denne sandhed. Anders Bordum udvider Platons definition på viden ud fra den betragtning, at den viden, man besidder, skal kunne genfremsendes i skrift, tale eller handling: "*reproducerbare begrundede sande overbevisninger*" (s. 102).

Viden eksisterer imidlertid både som erkendelses- og erfaringsbaseret viden. Den erkendelsesbaserede viden (den traditionelle epistemologi) tager udgangspunkt i viden, som den erkendes af det enkelte individ. Den eksisterende virkelighed erkendes bl.a. gennem sanser og hukommelse. Den erfaringsbaserede viden (den pragmatiske epistemologi) ser viden manifesteret gennem handling og en fysisk interaktion mellem

		Episteme	Techné	Phronesis
		Erkendelsesbaseret viden	Erfaringsbaseret viden	
EksPLICIT viden		1. Medicinsk grundviden i bøger, tidskrifter etc.	2. EBM, kliniske retningslinier, MTV	3. Regler, bestemmelser – etiske og politiske
Tavs viden	Aktuel tavs viden	4. Black box	5.a Erfaring, indføling, fornemmelse, dømmekraft	6.a Sæder, skikke, moralbegreber
	Principiel tavs viden		5.b Metaforer, mønstre i specialisdømmen	6.b Følelser, netværksmønstre, intuition

Figur 1. En vidensmodel

1. Know-that

5.a-6.b Know-how

individet og dets omgivelser – at viden skabes gennem handling.

Den forskel, der er mellem den traditionelle og den pragmatiske epistemologi, viser sig gennem kriterierne for viden, hvordan den skabes og udbredes. Den traditionelle epistemologi er Platons definition på viden ("begrundede sande overbevisninger"), som også ofte betragtes som "universel viden", den pragmatiske epistemologi peger på, at viden anvendes, defineres og manifesterer sig gennem handling (interaktionen mellem subjekt og objekt får betydning for den viden, der anvendes og skabes), og den får derved mindre udbredelse ofte kun i lokal kontekst.

Aristoteles, som var elev af Platon, deler viden op i Episteme, Techné og Phronesis. Episteme er den teoretiske, abstrakte, generelle og videnskabelige viden om verden, dens struktur og funktion. Episteme skal kunne frembringe universel viden, der nødvendigvis altid er sand. Techné viden er viden om, hvordan ting fremstilles eller skabes – den praktisk-produktive kyndighed dvs. en vidensform, der betegner håndværket eller kunsten. Phronesis viden er viden om at udvikle dømmekraft, etisk og politisk viden – den praktisk-etiske klogskab, phronesis er praktisk orienteret mod handling. Man kan tale om en slags etisk "know-how".

Tavs og eksplicit viden

Aristoteles udtrykker med sit begreb Techné – den praktiske vidensform, der betegner håndværket og kunsten - at nogle af de handlinger, der udføres af håndværkerne, foregår på et intuitivt og kognitivt plan fx de daglige rutiner og vaner, som ikke umiddelbart kan italesættes. "We can know more than we can tell" (s. 4), som Michael Polanyi siger i sin bog "The tacit dimension"⁽⁶⁾.

Han er en af de første, der skelner mellem tavs og eksplicit viden. Den tavse viden er personlige oplevelser og erfaringer, en personliggørelse af den almene viden, der ofte ikke kan sættes ord på, hvorimod den eksplicite viden eller kodificerede viden refererer til viden, som kan formidles via de formelle videnssystemer fx videnskabelige tidsskrifter. Arbejdsrelaterede kompetencer afspejles i den tavse viden, den procedurale viden, der er nyttig, når man skal løse de daglige problemer.

Steen Wackerhausen⁽⁷⁾ deler den tavse viden i to: den aktuelle tavse viden, en viden der kan ekspliciteres; men som af en eller anden grund ikke er blevet det, og den principielle tavse viden, der ikke sprogligt kan ekspliciteres. Det er dog muligt at kommunikere den principielle tavse viden ved fx at bruge metaforer; men det kræver, at de personer, der kommunikerer viden, har relativt ensartede oplevelser og erfaringer, fordi den semantiske resonansbund er grundlaget for metaforerne. Wackerhausen mener at med denne udvidelse af vidensbegrebet med de to former for tavs viden, gives der mulighed for, at følelserne – følelsernes kognitive betydning – kan spille en rolle.

En anden måde at typologisere viden på er at skelne mellem "know-that" og "know-how"⁽⁸⁾. Know-that er den erkendelsesbaserede viden, altså en viden som allerede eksisterer som eksplicit viden, og som kan erkendes som viden. Know-how er den erfaringsbaserede viden, som netop kommer til udtryk igennem udøvelse af praksis, og som oftest er tavs viden. Skal know-how viden overføres til andre, kan det ofte ske igennem følelser, hvor praksis kan give et godt supplement og være brobygger til den erkendelsesbaserede viden.

En vidensmodel

Vi har nu set på forskellige tiders måder at kategorisere viden på. Når vi skal se på, hvorledes forskning kan formidles, er det vigtigt at analysere, hvilke typer af viden vi kan formidle.

For at forsøge at se de omtalte vidensbegreber i en sammenhæng vil jeg sætte dem ind i en matrix – en vidensmodel – og i denne model placere de informationstyper, der kan bringe forskningsresultaterne videre (se figur 1).

Lad os se på de enkelte celler i Figur 1. I celle nr. 1 kan vi placere den universelle, sande grundviden, som er publiceret i bøger, tidsskrifter, rapporter, patenter og alle de gængse publikationer, vi har kendt, siden trykkekunsten blev opfundet. I celle nr. 2 kombineres den eksplicite viden med den praktiske erfaring, og her finder vi den evidensbaserede medicin (EBM), de kliniske retningslinier, medicinske teknologivurderingsrapporter (MTV), alle slags manualer og vejledninger. I celle nr. 3, hvor vi stadig har den eksplicite viden nu kombineret med den praktiske fornuft, finder vi etiske og politiske regler og bestemmelser. Fremtrædelsesformerne for den eksplicite viden er mindre væsentlig i denne sammenhæng.

Den tavse viden fremtræder i sagens natur ikke i nogen publikationsformer; men lad os alligevel se, hvad det er for elementer, de enkelte celler indeholder. Måske kan nogle af elementerne i cellerne italesættes. Celle nr. 4 er vidensmodellens black box – det er lægens basisviden, som bruges i forbindelse med diagnosticeringen. Den praktiske erfaring, indfølingen med patienterne og fornemmelsen for situationen finder vi i celle nr. 5.a som den aktuelle tavse viden, og det er denne tavse viden, som formidles i forbindelse med en oplæringssituation, en mesterlære funktion. Det er også denne tavse viden, som er

en del af enhver professionsdannelse, lægen trækker på, når hver ny konsultation kræver, at han har evnen til at udøve dømmekraft. Celle nr. 5.b indeholder den principielle tavse viden om forskellige medicinske (mentale og somatiske) tilstande, der bliver resonansbund for skabelsen af metaforer, som er vejledende for lægens handlinger, og som fremmer mønstergenkendelse. Den aktuelle tavse viden i celle nr. 6.a er de sæder og skikke, som gælder for den pågældende læge, og de moralbegreber, som er dannet gennem opvækst og uddannelse, og som i givet fald kan ekspliciteres; men bare ikke er blevet det. Og sidst har vi i celle nr. 6.b intuitionen, følelserne, fantasien, inspirationen, netværksmønstrene, som er etableret ved vedvarende udøvelse af praktiske færdigheder, som bliver så automatiserede, at lægen har svært ved sprogligt at redegøre for dem.

Implementering af forskning i praksis

Men forskningsresultater, der opbevares i bøger og tidsskrifter på en hylde i et bibliotek eller i en database, er til ingen nytte, hvis ikke de formidles til brugerne. Der er utallige barrierer for at få den nyeste forskning frem til brugerne, hvor den største er den begrænsede tid, vi har til rådighed til at sætte os ind i den overvældende mængde af forskningsresultater, vi har utilstrækkelig viden om kilderne, eller abonnementerne på dem er for dyre, det kan være svært at vurdere, om resultaterne af et forskningsarbejde er relevant for mit arbejde, der er måske for få ressourcer til at bruge resultaterne, og jeg kunne blive ved!

Den stigende interesse for at implementere forskningsresultaterne i praksis fik i 1998 National Health Service (NHS) i England til i anledning af deres 50 års jubilæum at publicere en artikelserie "Getting research findings into practice". Artiklerne er senere indgået i en bog med samme titel⁽⁹⁾.

Også i Holland arbejder man med implementering af forskningsresultater. The Minister for Public Health, Welfare and Sport, E. Borst-Eilers bad den 4. januar 1999⁽¹⁰⁾ om råd med hensyn til, hvordan man i Holland kunne lukke "the gap between knowledge and practice" (s. 53). Det er især to spørgsmål, der stilles til The Health Council of the Netherlands: Hvilke faktorer har indflydelse på implementerings-processen i forhold til ny videnskabelig viden, og kan disse processer påvirkes? Og hvad er den mest frugtbare proces, når vi skal overføre og implementere den nyeste forskning?

Den hollandske komité når i sin analyse af problemerne frem til mange af de samme konklusioner som NHS i England. Og der er stor fokus på disse problemstillinger i flere lande, da forskning, der ikke formidles, ikke bliver nyttiggjort i praksis.

Hvad gør vi i Danmark?

Men hvad gør vi i Danmark med hensyn til forskningsformidling? I 2003 nedsatte Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling en Tænketaank vedrørende forståelse for forskning. I rapporten Forsk og fortæl⁽²⁾ kommer Tænketaanken med 27 konkrete anbefalinger bl.a. et forslag om et "Forskningens døgn", som skal være med til at vække nysgerrighed hos den almindelige borger for forskningens resultater og metoder. Tænketaanken peger på, at forskningsformidling er en tovejs kommunikation, og de foreslår, at ordet forskningskommunikation er bedre end forskningsformidling. Der er ikke tale om en passiv modtagelse af viden, men et dynamisk og aktivt, dialogisk afsender/modtagerforhold.

Universitetsloven⁽¹¹⁾ sidestiller i sin formålsparagraf (§ 2 stk. 3) formidling og vidensdeling med forskning og undervisning som de grundlæggende forpligtelser for universiteterne. Mere end to år efter, at universitetsloven blev vedtaget, har en række forskere samlet deres erfaringer med formidling af videnskabelig viden i bogen Elfenbenstårnet⁽³⁾.

Når vi taler om forskningskommunikation, er den første overvejelse som tidligere nævnt en overvejelse om relevans, hvem er den udførte forskning relevant for, skal vi målrette vores forskningskommunikation til snævre målgrupper eller selv lade folket om at sortere i informationsmængderne.

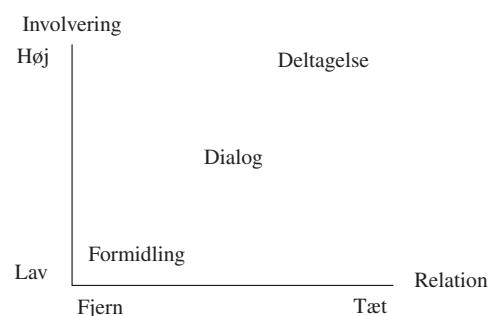
Det kan være vigtigt at gøre sig de tre formidlings/kommunikationsformer - nævnt tidligere - klart, så der er en skærpet opmærksomhed på sammenhængen mellem indholdet af den forskning, der skal kommunikeres, og den form kommunikationen kan have. De tre former: Formidling - Dialog - Deltagelse, findes sjældent i deres rene former, der kan ofte være tale om mange mellemformer.

Det handler altså om at bygge bro fra forskning til praksis. Der må være et tættere samarbejde imellem producenterne og brugerne af forskningen, således at myndighederne også kan se, at de "får noget for pengene", at forskningen bliver nyttiggjort.

Forslag til en formidlingsmodel

Med udgangspunkt i de udenlandske og danske erfaringer og de modeller, der er anvendt i de forskellige lande, vil jeg opstille en model med de tre former for kommunikation, som er nævnt ovenfor. Denne model vil tage udgangspunkt i de fremtrædelsesformer, som fremgår af vidensmodellen i Figur 1.

Modellen i Figur 2, mener jeg, vil kunne bruges til vidensspredning eller forskningsformidling.



Figur 2. En kommunikationsmodel

Kommunikationsformen afhænger, som nævnt, af relationerne mellem to parter. Er de to parter fjernt fra hinanden og involveringen lav, taler vi om Formidling. Er relationen midt imellem og involveringen hverken høj eller lav, taler vi om Dialog, og er relationen tæt og involveringen høj, taler vi om Deltagelse. Hvordan vil disse kommunikationsformer kunne udfolde sig i praksis?

Formidling: Når relationen er fjern og involveringen lav, er den viden, der kan kommunikeres, den eksplicite viden, hvor fremtrædelsesformerne er bøger, tidsskrifter, rapporter, patenter, kliniske retningslinier, love, regler, bestemmelser – alt der kan skrives ned på papir eller i elektroniske medier. Men nu formidles forskning i bøger og artikler som tidligere nævnt ikke af sig selv⁽¹²⁾. Den skal i første omgang overhovedet kunne findes, og det er netop et af de problemer, bl.a. de praktiserende læger peger på⁽¹³⁾. Hvordan finder vi rundt i de "voldsomme faktuelle informationsmængder". Her ville jeg fx lave et website med links struktureret i emnegrupper, så disse informationer hurtigt kan findes.

Dialog: Når aktørerne kommer tættere på hinanden og bliver mere involveret, giver det mulighed for at få formidlet/kommunikeret den tavse viden og i denne sammenhæng den aktuelle tavse viden⁽⁷⁾: "Ved at indgå i de etablerede kundskabsbærende praksisformer tilegner personen sig de tavse dimensioner af kompetence" (s. 97).

Den dialogform, jeg vil pege på, er møder, hvor fx målgruppen er praktiserende læger og sygehuslæger, og hvor emnerne kan være "Atrieflimren – hvor står vi nu?", "Nye fælles retningslinier for forebyggelse af hjertekarsygdom", "Faldprofylakse - hvad skal vi gøre bedre?", "Leversygdomme - kan det nytte at behandle?". De nævnte titler er fra møder afholdt dels af Jydsk Medicinsk Selskab, dels af Det Kardiovaskulære Forskningscenter ved Århus Universitet. Den type møder, hvor forskere/sygehuslægerne fremlægger de nyeste forskningsresultater, og hvor der kan komme en debat i gang, vil kunne



skabe en større forståelse mellem lægerne i de to sektorer og vil kunne afklare, hvornår det skønnes rimeligt at implementere de nyeste forskningsresultater i almen praksis.

Deltagelse: Med en høj involvering og en tæt relation vil det være muligt at "indikere" den principielle tavse viden, som er lægens oplevelses- og erfaringsbaserede viden, som udgør den resonansbund, der er vejledende for personens handlinger. Ved at finde mønstre i den erhvervede erfaring sammenholdt med intuition og følelser kan der ske en formidling af den principielle tavse viden.

Den form for deltagelse, jeg vil pege på, er fælles forskningsprojekter inden for alle sygdomsemnerne, således forstået at forskergruppen sammensættes med deltagelse af praktiserende læger, som i en periode frikøbes fra almen praksis, og som vender tilbage til almen praksis med den større viden, et forskningsprojekt genererer. I et sådant samarbejde vil den principielle tavse viden fra begge sektorer "resonansbunde" bidrage til forskningen og forskningskommunikationen, som også erfaringer fra England viser.

Perspektivering

De foreslåede kommunikationsformer har et fremtidigt udviklingsperspektiv. Ser vi på formidlingsformen, vil den teknologiske udvikling give muligheder, som vi i dag end ikke har fantasi til at forestille os: nye typer søgemaskiner, hvor præsentationen af søgeresultaterne hjælper med selektionen af de store mængder information, udvikling af weblogs – fagligt, regionalt, nationalt og internationalt, effektive opdaterings- og sorteringsfunktioner.

Dialogformen vil udvikle sig væk fra oplæg og efterfølgende spørgsmål til en reel dialog, som vil fremme vidensspredningen.

Deltagelsesformen skal udbygges betragteligt, så der etableres et tæt samarbejde mellem den praktiske anvendelse af forskningen og forskningsmiljøerne. Det vil kræve et meget tæt samarbejde fx mellem industrien og universiteterne – et samarbejde som vi ser, er i kraftig vækst i disse år, og som netop er i fokus i arbejdet med de nye kvalitetsindikatorer.

Kilder

- ¹ Clausen, E., *Forskningsformidling til almen praksis*, Århus Universitet, Institut for Filosofi og Idehistorie, Århus, 2006, pp. i-iv, 1-47.
- ² Videnskabsministeriet, *Forsk og fortæl*. Rapport fra videnskabsministerens Tænketaank vedrørende forståelse for forskning, Videnskabsministeriet, Kbh., 2004.
- ³ Kjærgaard, R. S., *Elfenbenstårnet. Universiteter mellem forskning og formidling*, Aarhus Universitetsforlag, Århus, 2006.
- ⁴ Siggaaard Jensen, S., "Forskningskommunikation som metode," *Elfenbenstårnet. Universiteter mellem forskning og formidling*, edited by R. S. Kjærgaard Aarhus Universitetsforlag, Århus, 2006, pp. 73-83.
- ⁵ Bordum, A., "Platon og definitionen af viden," *Viden om – ledelse, viden og virksomheden*, edited by P. Holdt Christensen Samfundslitteratur, Frederiksberg, 2000, pp. 85-110.
- ⁶ Polanyi, M., *The tacit dimension*, Doubleday, Garden City, N.Y., 1966.
- ⁷ Wackerhausen, S., "Teknologi, kompetence og vidensformer," *Philosophia*, Vol. 20, No. 3/4, 1991, pp. 81-117.
- ⁸ Holdt Christensen, P., "Vidensledelse - med perspektiv!" *Ledelse & Erhvervsøkonomi*, Vol. 66, No. 4, 2002, pp. 201-212.
- ⁹ Haines, A. and Donald, A., *Getting research findings into practice*, 2. ed., BMJ, London, 2002.
- ¹⁰ Health Council of the Netherlands, *From implementing to learning: the importance of a dialogue between practice and science in health care*, Health Council of the Netherlands, The Hague, 2000.
- ¹¹ Ministeriet for Videnskab Teknologi og Udvikling, *Lov om universiteter (universitetsloven): LOV nr. 403 af 28/05/2003*, København, 2003.
- ¹² Olesen, F. and Vedsted, P., "Et fælles sundhedsvæsen - et spørgsmål om kultur? Bare en smule kulturel forbrødring mellem aktørerne i sundhedsvæsenet ville gavne meget," *Tidsskrift for dansk sundhedsvæsen*, Vol. 82, No. 2, 2006, pp. 53-59.
- ¹³ Moorjani, P. and Fortnum, H., "Dissemination of information to General Practitioners: a questionnaire survey," *BMC Fam. Pract.*, Vol. 5, 2004, pp. 27-30.

Nye vinde i den ophavsretlige forvaltning

Oprindelig holdt som foredrag ved
DF's Temadag om Ophavsret, den 3.10.2007

Af Harald v. Hielmcrone

I september arrangerede Dansk Selskab for Ophavsret et medlemsmøde med titlen "Nye vinde i den ophavsretlige forvaltning". Baggrunden var bl.a. at Kulturministeriet i oktober ville udsende et udkast til ændring af ophavsretsloven til høring.

Harald v. Hielmcrone
Forskningschef
Statsbiblioteket
hvh@statsbiblioteket.dk



Hvis disse ændringer bliver vedtaget, bliver det muligt, i langt højere grad end det er tilfældet i dag, at indgå aftaler med rettighedshavernes organisationer om digital benyttelse af ophavsretligt beskyttede værker. I denne artikel vil jeg gøre rede for de ændringer, der er på vej og hvilke overvejelser det kan give anledning til – især med hensyn til vilkårene i de aftaler, der kan indgås.

Baggrund

Google Print, senere Google Book Search, sendte chokbølger gennem forlags- og biblioteksverdenen, både positive og negative. Den daværende franske kulturminister kunne hurtigt se, hvad dette ville føre til: En knusende dominans for angloamerikansk kultur. Når den digitaliserede litteratur blev online tilgængelig – for største partens vedkommende engelsksproget – ville andre sprogområdets bøger få det mere end svært. Dette var en åbenbar trussel mod det franske sprog. Som følge heraf blev der taget et tilsvarende initiativ i Frankrig og så blev EU Kommissionen aktiveret.

EU Kommissionen tog i 2005 et initiativ, der bl.a. havde til formål at tilvejebringe digital adgang til Europas kulturarv. Kommissionen opfordrede medlemsstaterne til at iværksætte digitaliseringsprojekter og sørge for at kulturarven kunne tilgængeliggøres online. I Danmark udmøntedes dette i den mediepolitiske aftale for 2007-2010. Der blev nedsat en arbejdsgruppe, der skulle udarbejde forskellige forslag til digitalisering af udvalgte, prioriterede dele af kulturarven. Der blev også nedsat en ophavsretlig undergruppe, som skulle behandle de ophavsretlige problemstillinger i forbindelse med digitalisering og tilgængeliggørelse af kulturarven. Jeg deltog som repræsentant for bibliotekerne og arkiverne.

Gruppen holdt i perioden november 2006 til marts 2007 fem møder og kunne derefter i enig-

hed aflevere en rapport med forslag til løsning af problemerne.

Digitalisering af ældre værker

I modsætning til, hvad mange forlæggere synes at tro, er bibliotekerne ikke specielt interesseret i selv at skulle digitalisere deres samlinger. Hvis det kan gøres på kommercielt grundlag, således at bibliotekerne køber sig adgang til værkerne via licenser, vil det til enhver tid være at foretrække. Problemet er imidlertid, at forlagene kun udgiver enkeltværker, der er efterspørgsel på og derfor kan betale sig at genudgive.

Når det gælder massedigitalisering, kan forlagene ikke løse opgaven, og de har næppe heller nogen økonomisk interesse i at gøre det. Forlagene har normalt ikke de digitale rettigheder til det ældre materiale, hvorfor en digitalisering ville indebære, at der skulle indhentes tilladelser fra hver eneste rettighedshaver. Dette er reelt en umulig opgave for så vidt angår tidsskrifter, og selv for monografier vil det i mange tilfælde ikke kunne lade sig gøre. Men selv om man kunne få alle tilladelser, kan omkostningen ved både klareringen og digitaliseringen næppe tjenes hjem igen.

Realiteten er altså, at den ophavsretlige beskyttelsestid kun ganske undtagelsesvist svarer til den tid, et værk kan være kommercielt levedygtigt. I de fleste tilfælde er den kommercielle interesse i et værk allerede 5-10 år efter udgivelsen ophørt, eller den er så svag, at den ikke kan motivere en genudgivelse af værket.

Hvad angår selve digitaliseringen vil den for så vidt angår materiale, der befinder sig i ABM institutionernes samlinger, normalt kunne ske inden for rammerne af ophavsretslovens § 16. Der er heller ikke problemer med at give adgang til materialerne på stedet. Problemerne melder sig, når det gælder tilgængeliggørelsen online og

adgang fra et selvvalgt sted.

Det er vanskeligt at se, hvordan man skulle kunne komme nogen vegne uden at benytte en aftalelicensmodel. For så vidt angår undervisning (og vel også forskning på de pågældende institutioner) er § 13 om eksemplarfremsstilling til brug i undervisning en mulighed. For så vidt angår almenhedens adgang er der ingen egnet bestemmelse.

Aftalelicens

Aftalelicens er en nordisk specialitet, der går ud på, at en repræsentativ forvaltningsorganisation kan indgå en aftale, der ikke blot binder organisationens medlemmer, men også i visse tilfælde binder ikke-medlemmer. En aftale indgås altså med aftalelicensvirkning, når den binder ikke-medlemmer. Det, der i denne sammenhæng blev overvejet, er altså, hvordan man kan udforme en aftalelicensordning, således at man med mindst muligt bureaukrati kan indgå de ønskede aftaler.

Der er to muligheder

- *Specifikke bestemmelser*

Den nuværende ordning, hvorefter der af Folketinget vedtages en bestemmelse om mulighed for at indgå aftale med aftalelicensvirkning på specifikke områder. Eksempelvis ophavsretslovens § 13 om eksemplarfremsstilling til brug i undervisning, § 16 b om elektronisk forsendelse eller § 17 om eksemplarfremsstilling til brug for handicappede. Fordelen ved denne ordning er, at der i og med vedtagelsen i Folketinget markeres et politisk ønske om, at der sker værksudnyttelser på det pågældende område, og at de interesserede parter selv finder en løsning. Ulempen ved ordningen er, at den er ret ufleksibel, idet den forudsætter en ændring af ophavsretsloven og dermed Folketingets medvirken.



I modsætning til, hvad mange forlæggere synes at tro, er bibliotekerne ikke specielt interesseret i selv at skulle digitalisere deres samlinger. Hvis det kan gøres på kommercielt grundlag, således at bibliotekerne køber sig adgang til værkerne via licenser, vil det til enhver tid være at foretrække. Problemet er imidlertid, at forlagene kun genudgiver enkeltværker, der er efterspørgsel på og derfor kan betale sig at genudgive.

• *Generel bemyndigelse*

Den anden mulighed er, at ordningen ændres, således at der i stedet gives en generel bemyndigelse til repræsentative forvaltningsorganisationer til at indgå aftaler med aftalelicensvirkning på deres område.

Fordelen ved en sådan ordning er den fleksibilitet, der ligger i, at man undgår hyppige lovændringer. Ulempen for bibliotekerne er, at man måske vil kunne savne det politiske pres, der ligger i en specifik bestemmelse.

For bibliotekernes måske største problem i forbindelse med indgåelse af aftaler, uanset efter hvilken model det sker, er:

- at modparten består af forskellige typer rettighedshavere,
- at disse ikke nødvendigvis har sammenfaldende interesser, og
- at alle rettighedshaverorganisationer skal tiltræde aftalen.

En aftale kan altså falde, fordi en organisation kan mene, at der slet ikke bør indgås en aftale på det pågældende område, fordi man ikke kan enes om vederlagets størrelse, eller fordi man ikke kan enes om vederlagets fordeling.

For bibliotekerne kan det være ganske uigenemskueligt hvilke grunde, der kan vanskeliggøre indgåelse af en aftale. Det kan derfor også

være vanskeligt at løse de problemer, der måtte virke blokerende for en aftale, eller det kan tage urimelig lang tid at få en aftale i stand. I sådanne tilfælde kunne det være ønskeligt, hvis en mæglende instans, f.eks. Ophavsretslicensnævnet, kunne involveres. Ophavsretslicensnævnet vil ikke kunne gennemtvinge en aftale, men det vil lægge et pres på parterne om at være saglige og i det mindste få løst de interne problemer.

Værker som ikke er i handelen

Når det gælder digitalisering af ældre værker, drejer det sig normalt om værker, som ikke længere er i handelen (out of print), og hvor man ikke kan identificere eller lokalisere ophavsmanden eller andre rettighedshavere (orphan works).

Orphan Works

I forbindelse med såvel bibliotekers som forlags ønsker om at tilgængeliggøre online eller genudgive ældre bøger, er man stødt ind i problemet med "forældreløse" værker. Det vil sige værker, hvis ophavsmand man ikke kan identificere eller lokalisere, hvorfor man ikke kan få indhentet de fornødne tilladelser til den påtænkte brug.

I USA og Canada er man ved at implementere løsninger, der går ud på, at man – efter omhyggelig men forgæves eftersøgning af ophavsmanden

– kan benytte værket på den påtænkte måde, men at man ikke erhverver en eksklusiv ret dertil, og at man må ophøre dermed samt betale normalt vederlag til ophavsmanden, såfremt denne skulle dukke op og kræve det. Det eneste man for så vidt sikres er, at man ikke ifalder straf eller erstatning for udnyttelsen. Inden for EU arbejder man med tilsvarende tanker.

Det kan være en acceptabel løsning i lande, der ikke kan løse problemet med en aftalelicensordning. Proceduren kan imidlertid kun være relevant for enkeltstående monografier, der ønskes digitaliseret og tilgængeliggjort. Hvad angår tidsskrifter og aviser samt massedigitaliseringsprojekter af monografier, vil omkostningerne ved de omhyggelige undersøgelser være prohibitive.

Når man i EU landene uden for Norden (og også i USA) alligevel holder fast ved denne løsningsmodel, skyldes det måske især, at man ikke vil have en løsning, hvor man betaler vederlag for benyttelse af værker, hvis ophavsmænd ikke kan findes. Den nordiske aftalelicensmodel indebærer jo, at man betaler et vederlag til forvaltningsselskabet også i disse tilfælde.

Det er begrundet i to forhold:

- Biblioteket, der digitaliserer og tilgængeliggør værket, friholdes for ansvar, idet forvaltningsselskabet (normalt Copydan) påtager sig

De aftaler, der indgås, kan være meget komplicerede at administrere. For et stort bibliotek med mange ansatte og mange brugere, kan det blive helt uoverskueligt at holde rede på, hvilke vilkår der gælder for benyttelsen af særligt materiale. Standardisering er nødvendig.

- ansvaret for benyttelsen og betaler ophavsmanden det vederlag, han har krav på, såfremt han dukker op.
- Ubenyttede vederlag indgår i den ophavsretlige fødekæde ved at komme andre ophavsmand til gode. De overskydende midler udloddes således til medlemmer af forvaltningsselskabet, f.eks. i form af stipendier til unge forfattere, kunstnere eller forskere

Mens man godt kan forstå, at man skal betale for den forsikring, man får, ved at forvaltningsselskabet påtager sig at friholde én for ansvar, finder mange, især i udlandet, at forvaltningsselskabernes tale om "fødekæden" er hul propaganda.

Out of Print

Her er tale om værker, der ikke mere kan erhverves i almindelig handel, hverken i boghandelen eller hos forlaget, men hvor forfatteren kan identificeres og lokaliseres. I modsat fald er der jo tale om et forældreløst værk.

Når det gælder værker, der ikke længere er i handelen, må der skelnes mellem

- værker, hvis kommercielle værdi ikke kan dække omkostningerne ved en genudgivelse, og
- værker, der erstattes af nye udgaver, og hvor digitaliserede ældre udgaver ville kunne virke markedsforstyrrende. For disse kan en individuel forbudsret være påkrævet.

For et bibliotek er problemstillingen her for så vidt den samme, som for de forældreløse værker: Individuel rettighedsklarering kan være relevant for så vidt angår enkeltstående monografier, hvorimod tidsskrifter og aviser samt massedigitaliseringsprojekter af monografier kræver en mere summarisk procedure. I modsat fald vil klæringsomkostningerne let kunne blive prohibitive.

Løsningsforslag

Løsningen består i bl.a. følgende elementer:

- Selve digitaliseringen i bevaringsøjemed rejser ikke ophavsretlige problemer, eftersom den gældende ophavsretslov allerede har taget højde for ABM-institutionernes behov på dette område.
- Der fremsættes et forslag om at udvide aftalelicensmulighederne i ophavsretsloven, således at der ud over de nuværende specifikke aftalelicenser indføres en generel hjemmel til aftalelicens på nye områder, hvor både rettighedshaverne og kulturarvsinstitutionerne (brugere) finder behov for det. Dette kræver

en lovændring, mens det til gengæld ikke er nødvendigt at ændre loven, hver gang der opstår et nyt ønske om en aftalelicens.

- Et forslag om en præcisering af bestemmelserne i § 16 og § 16 a, således at det kommer til at fremgå af bestemmelserne, at også materiale, der ikke tidligere var omfattet af pligtafleveringsloven, fx radio- og tv-udsendelser, internetmateriale og film, kan gøres tilgængeligt på de betingelser, der følger af bestemmelserne.
- En enighed om, at problemerne med orphan works og andre tilfælde, hvor aftaler med de enkelte rettighedshavere ikke er mulig, hensigtsmæssig eller tilstrækkelig, bør løses gennem indgåelse af kollektive aftaler, der tillægges aftalelicensvirkning.

En følge disse forslag er, at vi i fremtiden i højere grad end nu vil kunne – og skulle – finde aftalebaserede løsninger, og dette er da en god anledning til at overveje hvilke forhold, der er vigtige for os.

Aftaler

Rationelle arbejdsgange

For biblioteker er rationelle arbejdsgange af vital betydning. Hvis tilladelser om udnyttelse af værker bliver for komplicerede eller går på tværs af andre rationelle arbejdsgange, blive de uinteressante og de vil ikke blive udnyttet. Det gælder i hvert fald for Statsbiblioteket.

Eksempel: I aftalen om elektronisk forsendelse af videnskabelige tidsskriftsartikler er fagblade og avisartikler undtaget. Den aftale har Statsbiblioteket først efter en omfattende omlægning af arbejdsgangene kunnet udnytte, fordi en manuel proces, hvor der skal differentieres mellem fagblade og videnskabelige artikler, blev alt for bekostelig. Løsningen var, at vi etablerede en proces, hvor alle artikler scannes. De videnskabelige sendes pr. e-mail til rekvirenten og fagbladsartiklerne sendes automatisk ud fra en positivliste til et elektronisk dueslag, hvorfra rekvirenten kun kan printe dem.

Komplicerede vilkår for værkudnyttelsen

De aftaler, der indgås, kan være meget komplicerede at administrere. For et stort bibliotek med mange ansatte og mange brugere, kan det blive helt uoverskueligt at holde rede på, hvilke vilkår der gælder for benyttelsen af særligt materiale. Standardisering er nødvendig.

• DRM

Administrationen af komplicerede aftaler kan ske i form af DRM. "Aftalen" bliver så at sige bygget ind i værket. Men hvis DRM'en forhindrer en normal udnyttelse af værket, bliver de fravalgt af brugerne, og bibliotekernes interesse for at købe dem kølnes tilsvarende. Værkerne må kunne indgå i den kontekst, brugeren anser for normal for den pågældende type værker, det være sig en mobil mediaef-spiller eller den digitale arbejdsplads. Den svage start på Netmusik.dk er et godt eksempel på, at produktet ikke kunne bruges på en måde, som brugerne fandt naturlig.

• Dispositionsbegrænsende aftaler

Biblioteker får med mellemrum tilbudt værker (både udgivne og arkivmateriale). Tit vil givningen knytte særlige vilkår for benyttelsen til gaven, vilkår som er mere restriktive for brugen end ophavsretsloven foreskriver. Statsbiblioteket har i tiden løb indgået en del sådanne dispositionsbegrænsende aftaler, når det var nødvendigt for at få materialet. Det gør vi ikke længere. Dels af hensyn til det nævnte standardiseringsbehov, dels fordi ophavsretsloven er Folketingets afvejning af rettighedshaver og brugerinteresserne. Vi er kommet til den opfattelse, at det ikke tilkommer os som statsinstitution at anlægge en mere restriktiv linje end den, Folketinget har lagt. De aftaler, vi vil indgå, er aftaler, som udvider brugeradgangen sammenlignet med ophavsretslovens regler.

Vederlag

Betaling for faktisk brug

Vi bør betale for det vi får, men ikke for noget, vi ikke får. Vederlagsberegningen har hidtil overvejende bygget på estimeret for potentiel benyttelse, f.eks. med udgangspunkt i hvor mange personer, der havde adgang til værket. Når man ikke kan registrere den faktiske benyttelse, kan der være en rimelig fremgangsmåde. Når det gælder værker i digital form, der stilles til rådighed on demand, er det imidlertid muligt at registrere benyttelsen. Når dette er tilfældet, bør vederlaget beregnes efter den faktiske brug – evt. med en aftalt mindste betaling til dækning af administrationsomkostninger.

Bibliotekerne har en åbenbar interesse i, at forvaltningen af ophavsrettigheder sker nemt og smidigt og til priser, vi kan betale, og det forekommer mig derfor, at bibliotekerne et langt stykke af vejen har fælles interesser med forvaltningsselskaberne.

Ikke betaling for produktudvikling

Det er ikke rimeligt at skulle betale særskilt for eksemplarfremstilling i de forberedende stadier af et projekt, altså i produktudviklingsfasen. Vi gør rettighedshaverne en tjeneste ved på ny at markedsføre deres værker, og det bør vi ikke skulle betale for. Derimod bør vi, som sagt, betale for den benyttelse, der bliver resultatet. Eksempel: Statsbiblioteket fik 2,5 mio. kr. fra Forskningsrådet til at digitalisere danske biografreklamefilm og i samarbejde med Institut for Medievidenskab i Århus at udvikle et annoteringssystem, således at man kunne lave kvantitative analyser af filmene. Statsbiblioteket har suppleret denne bevilling med et lige så stort beløb, således at vi ender med en base, som også indeholder samtlige TV 2 reklamer. Denne base med ca. 50.000 reklamefilm vil være tilgængelig for de videregående uddannelsesinstitutioner og i uddrag også for skolerne.

For at få lov til at lave dette udviklingsprojekt skulle vi imidlertid af med et ikke ubetydeligt beløb i vederlag til rettighedshaverne. Vi var selvfølgelig glade for, at Copydan formidlede denne aftale med rettighedshaverne, men der var ikke mange på biblioteket, som fandt det rimeligt, at vi skulle betale – som sagt, et ikke ubetydeligt beløb – længe før den første bruger kunne bruge basen.

Hvis ikke vi allerede havde fået udviklingsbevillingen af Forskningsrådet, er det meget muligt, at dette krav havde virket prohibitivt. Og jeg tror, det er vigtigt – når vi nu står foran forhåbentlig mange nye digitaliserings og formidlingsprojekter – at bibliotekerne forholder sig kritisk

til krav af denne type, ligesom jeg vil opfordre rettighedshaverorganisationerne til at afstå fra at fremsætte sådanne krav. Man vil ellers kunne skabe megen modvilje og lægge gift for gode projekter.

Vederlagskrav skal være forståelige

Vi ser stadig eksempler på, at vederlagskrav virker vilkårlige, af typen ”tænk på et tal”. Det er nødvendigt, at man kan forstå, hvordan man kommer frem til et vederlagskrav. Hvorfor lige akkurat det beløb frem for et andet? Og bibliotekerne bør insistere på, at dette altid fremgår tydeligt.

Som eksempel på forståelig vederlagsfastsættelse kan jeg nævne vederlaget for elektronisk forsendelse. Copydan foreslog, at vederlaget skulle svare til den sparede porto. Det var til at forstå. (Vi endte på et lidt lavere beløb, fordi vi har mange selv-afhentere.)

Denne aftale er i øvrigt et godt eksempel på en aftale, hvor begge parter vinder. Vederlagets størrelse betød reelt ikke nogen meromkostning for bibliotekerne og muliggjorde tværtimod, at man kunne rationalisere forsendelsen, således som Statsbiblioteket faktisk har gjort. Havde man sat vederlagskravet så højt, som man tit gør det i udlandet, ville elektronisk forsendelse stadig have været undtagelsen frem for reglen – og alle havde tabt på det.

Det regulerede marked

Den udvikling, vi med ændringen af ophavsretsloven kan se tegne sig, er en udvikling, hvor aftaler vil spille en stadig større rolle. Med de

foreslåede ændringer vil der ikke længere være strukturelle forhindringer for at indgå kollektive aftaler om benyttelse af ophavsretligt beskyttede værker. Ved at udnytte den nordiske aftalicensmodel kan vi tilvejebringe et velordnet og reguleret marked.

Tilvejebringelsen af disse ordnede forhold har en pris, nemlig den pris, at der skal betales vederlag også i de tilfælde, hvor rettighedshaveren ikke kan findes. Dette er en pris, som man i udlandet ikke har ønsket at betale. Der foretrækker man at spille på chancen. Resultatet er et vedvarende dårligt forhold til forvaltningsselskaberne, som kommer til udtryk i en udtalt animositet rettet mod kollektiv forvaltning og mod forvaltningsselskaberne.

Denne animositet er det efter min mening vigtigt at få bugt med. Bibliotekerne har en åbenbar interesse i, at forvaltningen af ophavsrettigheder sker nemt og smidigt og til priser, vi kan betale, og det forekommer mig derfor, at bibliotekerne et langt stykke af vejen har fælles interesser med forvaltningsselskaberne.

Men det er også vigtigt, at priser og vederlagskrav kan opleves og anerkendes som rimelige. Derfor er forståelighed og åbenhed om fastsættelse af vederlagskrav og transparens i forvaltningen af de opkrævede midler helt afgørende for, at den kollektive forvaltning af ophavsrettigheder kan bevare sin legitimitet. På dette område kunne forvaltningsselskaberne nok lægge sig lidt mere i selen, end de har gjort hidtil.



DIGITALISERING

Mod nye horisonter

Biblioteksstyrelsens beretning til DF's årsmøde 2007

Af Jens Thorhauge

I december 1997 blev den første styregruppe til Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek (Def/ Deff) udpeget og den første finanslov med en Def-bevilling vedtaget.

Jens Thorhauge
Biblioteksstyrelsen
JTH@bs.dk



Vi er altså tæt på et tiårsjubilæum og jeg kan konstatere, at hvert eneste år siden starten af Def har BS' beretning været præget af optimisme. Det er den også i år, for så vidt som der er en fortsat vækst i benyttelsen af forskningsbibliotekerne. Men ser vi på søjlediagrammet fra statistikken er udfladningen iøjnefaldende. Og faldet i udlånet af fastformsmaterialer er markant og bør give anledning til overvejelser om øget digitalisering.

Vi har altid benyttet brugstal som et succesparameter og det må vi også fortsat gøre, derfor er det også vigtigt, at vi får valide tal ikke blot for benyttelsen af Deff-ressourcer, men også for benyttelsen af bibliotekernes egne web-ressourcer. BS forhandler p.t. om en aftale om et værktøj til opgørelse af benyttelsen af folkebibliotekernes web-ressourcer, måske var det en idé at forskningsbibliotekerne kom med i aftalen (KPI).

Men det er også væsentligt for forskningsbibliotekernes renommé og bevillinger at tænke i succes i forhold til at understøtte de udviklings tiltag som moderinstitutionerne er kastet ud i. Jeg tænker her især på fusionsbølgen, hvor der er en betydelig opgave i samkøring af forskellige bibliotekssystemer. Men den egentlige udfordring ligger jo i at understøtte formålet med fusionerne, nemlig at skabe nye kompetencer, nye uddannelser og nye forskningsområder. Der ligger også en stor kommende udfordring i at etablere et nyt samarbejde mellem universiteterne og

professionshøjskolerne. For eksempel er der med introduktionen af idéen om en professionsmasteruddannelse lagt op til et formaliseret uddannelsessamarbejde mellem universiteter og professionshøjskoler, der også stiller krav til bibliotekernes evne til at formidle forskningsresultater. Vi må i det hele taget forvente et stigende krav fra professionshøjskolerne om adgang til og mulighed for at udnytte ny forskning på alle uddannelsesniveauer. I det lys kan vi være glade for, at det er lykkedes at fastholde og udvikle Den Danske Forskningsdatabase og den nye Forskningsportal, som begge er kommet under vingerne af Forsknings- og Innovationsstyrelsen efter at være startet op som Deff-projekter. Det er en meget gunstig udvikling, som bl.a. medfører, at Forskningsportalen nu kommer på Finansloven. Bibliotekerne må fortsat se sig som væsentlige spillere i denne formidlingsopgave.

Ser vi helt overordnet på forskningsbibliotekernes opgaver er der tre opgaveområder: informationsforsyning, fysisk og digitalt, forskning, bl.a. forskningsregistrering, formidling, repositories og open access. Og endelig læring, bl.a. de mange tiltag vedr. udvikling af brugernes informationskompetence.

Biblioteksstyrelsen er involveret i aktiviteter på alle områderne – og jeg skal i det følgende berøre nogle af de væsentligste.

Informationsforsyning – trykte materialer

Biblioteksstyrelsens rolle i samarbejdet om de trykte materialer består hovedsageligt i at udvikle lånesamarbejdet med bibliotek.dk, centralbibliotekerne og kørselsordningen som centrale elementer.

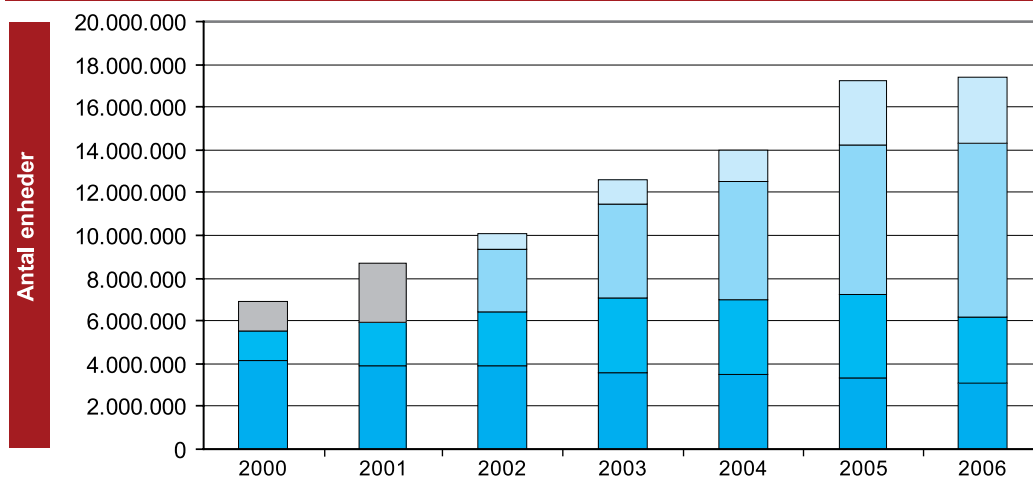
Vi har i de senere år oplevet en stigning i antallet af de interurbanlån, der formidles fra forskningsbibliotekerne og i folkebibliotekers andel af disse. Det ser imidlertid ud til, at stigningen flader ud, idet der fra 2005 til 2006 blot var en stigning på under 1 % i forskningsbibliotekernes samlede interurbanlån. Samtidig er bogindkøbet hos folkebibliotekerne steget med ca. 20 % fra 2005 til 2006.

Det er Biblioteksstyrelsens opfattelse, at informationsforsyningen med fordel kan ses som en fælles opgave, der løses med udgangspunkt i brugeren. Det indebærer naturligvis, at man kan prioritere lokale brugere, men samtidig også, at man bidrager til at understøtte det samlede bibliotekstilbud, som brugere i stigende grad benytter på kryds og tværs af deres institutionelle og geografiske tilknytning.

Som en del af opfølgningen på undersøgelsen 'Studerende, Google og biblioteker' (Niels Ole Pors, Biblioteksstyrelsen 2005) er der i de sidste to år arbejdet på at sikre en eksponering af data fra bibliotek.dk hos Google. Det er indtil videre

BS forhandler p.t. om en aftale om et værktøj til opgørelse af benyttelsen af folkebibliotekernes web-ressourcer, måske var det en idé at forskningsbibliotekerne kom med i aftalen (KPI).

16 forskningsbibliotekers samlede udlån, fornyelser og download 2000-2006



Egne servere			726.008	1.175.483	1.504.217	3.032.581	3.080.092
Eksterne servere			2.918.305	4.335.893	5.547.017	7.014.143	8.112.332
Download	1.396.216	2.807.145					
Fornyelser	1.413.766	2.009.434	2.507.335	3.531.267	3.464.244	3.853.763	3.123.900
Udlån	4.116.560	3.899.213	3.893.704	3.580.118	3.499.410	3.349.798	3.072.798

primært Google Scholar og Google Book Search, men der kan formentlig opnås en endnu bedre eksponering f.eks. gennem øget samarbejde med Worldcat. En arbejdsgruppe med deltagelse af DBC, Statsbiblioteket og Biblioteksstyrelsen skal undersøge mulighederne.

Samarbejdet om bibliotek.dk fungerer meget fint og afspejles også i et stadig bedre samspil mellem bibliotek.dk og de lokale systemer. Effektiviseringen af dette samspil er et af de centrale emner på udviklingsplanen for bibliotek.dk og samtidig et af de emner, som jeg anser for at have nogle rigtig spændende perspektiver.

Statistikken fra bibliotek.dk viser en vækst i viderestilling til lokale systemer. Det er således hele 50 % af bestillingerne gennem bibliotek.dk som giver udlån ved brugerens eget bibliotek. Det tyder med andre ord på, at brugerne i stigende grad benytter eget bibliotek gennem bibliotek.dk.

Dette kan give grund til at overveje, om ikke de lokale tilbud/hjemmesider burde præsentere brugeren for bibliotekernes samlede beholdning frem for kun at tilbyde det lokale biblioteks egen samling. Tilbuddet kan jo indrettes således, at eget materiale prioriteres i præsentationen.

Det er min opfattelse, at man med fordel i højere grad kan betragte DanBib og bibliotek.dk som en fælles infrastruktur frem for blot et omstillingsbord i lånesamarbejdet. Vi har bl.a. i DEFF-sammenhæng drøftet mulighederne for at styrke automatiseringen af lånesamarbejdet gen-

nem bedre datakvalitet, f.eks. ved at katalogisere i et fælles system og således anvende DanBib som ægte fælleskatalog frem for en fællesmængde af kataloger.

Biblioteksstyrelsen vil arrangere en workshop om dette emne for at drøfte mulighederne og lodde interessen.

På folkebiblioteksområdet har Biblioteksstyrelsen arbejdet på et oplæg til en centralbiblioteksreform, som lægger større vægt på digital information, men fastholder centralbibliotekernes rolle i lånesamarbejdet. Sideløbende har Biblioteksstyrelsen i samarbejde med folkebibliotekernes netbiblioteker arbejdet på en ny struktur for netbibliotekerne, som kan understøtte en stærkere fælles udvikling og konsolidering. Der er etableret en koordinationsgruppe for netbibliotekerne, som vil søge at koordinere udvikling og markedsføring af netbibliotekerne.

Licenser og integreret søgning

Som det fremgår af den årlige biblioteksstatistik bliver de licensbelagte digitale tidsskrifter en mere og mere vigtig del af forskningsbibliotekernes informationsforsyning. Samarbejdet om denne del af informationsforsyningen bliver stadig mere omfattende med flere deltagere og nye produkter. Licenssamarbejdet inden for DEFF omfatter således nu 250 aktive biblioteker fordelt på 175 aftaler med sammenlagt 25.000 tidsskriftstitler.

Der arbejdes løbende på at effektivisere administrationen senest med etableringen af en administrationsdatabase med webadgang for deltagende biblioteker. På licensområdet har der i det forgangne år været travlt med de mange fusioner, som jo indebærer ændringer i en lang række licensaftaler.

I betragtning af den stadig stigende benyttelse af digital information er udviklingen af en løsning til integreret søgning en naturlig prioritet. En samlet præsentation af digitale og trykte materialer med intelligent søgning og præsentation kan således give brugere det, de er blevet vant til hos Amazon og Google.

Spørgsmålet om hvilken løsning, man bør anvende til integreret søgning, har fyldt meget i nogle diskussioner. DEFF's styregruppe har frem for at fokusere på uenigheden søgt at fokusere på de aspekter af integreret søgning, som man kan blive enige om at samarbejde om.

Gartner Group har udarbejdet en rapport om to af de systemer, der udvikles med henblik på integreret søgning. Konsulentfirmaet fandt begge systemer velegnede til formålet, men slog også fast, at der formentlig vil ske en kraftig udvikling af systemer på området.

I det praktiske arbejde inden for DEFF er integreret søgning blevet set som en arkitektur, hvor DEFF bidrager til samarbejdet om centrale elementer. Integreret søgning indebærer et ønske om at præsentere brugeren for en lang række ma-

For eksempel er der med introduktionen af idéen om en professionsmasteruddannelse lagt op til et formaliseret uddannelsessamarbejde mellem universiteter og professionshøjskoler, der også stiller krav til bibliotekernes evne til at formidle forskningsresultater

Det er min opfattelse, at man med fordel i højere grad kan betragte DanBib og bibliotek.dk som en fælles infrastruktur frem for blot et omstillingsbord i lånesamarbejdet.

aterialer, som biblioteket ikke selv råder over. Det medfører, at det bliver relevant at samarbejde om at fremskaffe data, at samle og bearbejde disse data, så de kan anvendes til søgning. Når brugeren gennem søgningen finder materiale uden for bibliotekets samling, bliver velfungerende adgangsstyring en forudsætning for adgang til de digitale materialer, ligesom dokumentlevering af både digitale og fysiske materialer bliver centrale samarbejdsområder.

Derudover vil det være naturligt at samarbejde om nogle af de webservices såsom anbefalings-tjenester, som kan berige brugerens udbytte af søgningen.

Integreret søgning lægger dermed op til ikke blot en tættere integration af forskellige materialetyper, men også til en tættere integration i samarbejdet om informationsforsyningen. Det er en spændende generel udvikling, der understøttes af de mange enkeltstående initiativer, som kan bidrage til den samlede løsning.

Et naturligt udgangspunkt for samarbejdet om integreret søgning er naturligvis de data og informationsressourcer, der er hele grundlaget for løsningen. En forøgelse af mængden af digitale informationsressourcer i form af backfiles vil i den sammenhæng udgøre et væsentligt bidrag til bedre betjening af forskere og studerende. I foråret udarbejdede en række biblioteker sammen med DEFF en ansøgning til forskningsinfrastrukturpuljen om støtte til indkøb af backfiles. Desværre blev ansøgningen ikke imødekommet, men der bliver mulighed for at forsøge igen.

Begrundelsen i afslaget tyder på, at bibliotekerne fortsat har en vigtig formidlingsopgave i at forklare, hvilken værdi de bidrager med til forskningen. Biblioteksstyrelsen vil forsøge at igangsætte den rapport om biblioteksbetjening af forskere, som Forsknings- og innovationsstyrelsen anbefalede i Styrelsens analyse af forskningsinfrastruktur i 2006. En sådan rapport kan blive et nyttigt redskab til at synliggøre bibliotekernes værdi i de kommende års udvikling af forskningsinfrastrukturen.

Digitalisering og adgangsstyring

En anden mulig kilde til digital information er det arbejde med digitalisering, som Kulturministeriet har koordineret i årets løb. Det var oprindeligt planen at udarbejde en egentlig

national strategi for digitalisering i form af en rapport i maj måned. Arbejdet er p.t. stillet i bero, mens Kulturministeriet overvejer de økonomiske aspekter af digitaliseringsplanerne herunder muligheden for nye forretningsmodeller. Et af de konkrete resultater af arbejdet er dog bidraget til den revision af Ophavsretsloven, som står for døren. Der er tegn på, at den kommende revision vil indeholde bestemmelser, der gør det lettere af indgå aftaler med rettighedshaverne om digitalisering.

Et af de væsentlige resultater af DEFF-samarbejdet er adgangsstyring i DK-AAI. I løbet af året lykkedes det at finde finansieringen fra de tre "DEFF-ministerier" til de næste tre års arbejde i DK-AAI. Arbejdet i DK-AAI følger tre spor. Man undersøger forskellige softwareløsninger, og kigger bl.a. på det hollandske system, A-select, som mulig softwareløsning i Danmark. Derudover kigger man på applikationer, der her behov for mere detaljeret brugerstyring end de nuværende proxy-løsninger. Det har i den forbindelse været overvejet at koble DK-AAI forsøg med Edumedia. Som et tredje spor har parterne i DK-AAI et tæt samarbejde med IT- og Telestyrelsen og Borgerportalen for at sikre sammenhængende løsninger.

Forskningsdatabase og portal

DEFF spiller også en vigtig rolle i et andet tværgående samarbejde med universiteter og Videnskabsministeriet. Bestræbelsen på at etablere en teknisk infrastruktur, der kan danne grundlag for fordelingen af "kvalitetsfordelte basismidler", tager således udgangspunkt i det eksisterende samarbejde om forskningsregistrering inden for DEFF. Det er således glædeligt at konstatere at de seneste års indsats for fælles dataformater, standardiserede softwareløsninger og tæt organisatorisk samarbejde kan danne grundlag for Videnskabsministeriets nye initiativ. Den seneste udgave af Forskningsdatabasen, som blev lanceret i januar nyder også godt af de forbedrede lokale systemer, idet indholdet udelukkende består af høstede lokale data. Den videre eksport af disse data til Google Scholar er en væsentligt mulighed for at formidle forskningsresultaterne.

Et andet spændende perspektiv i formidlingen af dansk forskning er, som nævnt, arbejdet med at etablere en national forskningsportal. Det er

glædeligt, at finansiering for etableringsfasen er ved at være på plads, og at det endnu engang er lykkedes at skabe et tværgående samarbejde mellem de tre "DEFF-ministerier".

Open access og publiceringspolitikker

Er påtrængende for mange forskningsbiblioteker – ikke bare i Danmark. Derfor arbejder vi også med disse spørgsmål. Der blev således fra Knowledge Exchange i februar taget initiativ til at sende en petition om open access til EU-kommissionen. Der bliver især arbejdet med problemstillingen i 'Nordbib' på tværs af de nordiske lande og jeg skal her blot henvise til den gode rapport, der blev publiceret af Nordbib, Open Access in the Nordic Countries med en opfølgende konference i april. Der er et tydeligt behov for afklaring af publiceringspolitik, herunder betingelser for adgang til institutionelle repositories. Det er Nordbib programmets mål at komme med forslag til en nordisk politik både for open access og publicering, et led i arbejdet er fortsat afholdelse af workshops og udgivelse af rapporter.

Reorganisering af DEFF

Endelig vil jeg gerne beklage, at reorganiseringen af Deff tog lang tid, men vi er nu i god gænge med en ny styregruppe og 4 programgrupper, der arbejder med projektforslag og handlingsplaner. Der er stort engagement og mange idéer, som lover godt.

Der har været rejst en diskussion af styregruppens sammensætning. Jeg skal blot fastslå, at det er de tre involverede ministerier, der udpeger styregruppen og at medlemmerne ikke repræsenterer institutioner eller særinteresser.

I det kommende år

Vil udvikling af en Deff-service overfor gymnasierne have høj prioritet. Der vil også fortsat være fokus på samarbejdet om informationsforsyning og den fortsatte udvikling af fælles tjenester. Forhåbentlig lykkes det at få udarbejdet en rapport om biblioteksbetjening af forskere, ligesom vi vil arbejde på at styrke grundlaget for integrated search.

Endelig forventer vi spændende udspil fra Deff's programgrupper til aktiviteter der vil have betydning og interesse for en bred kreds af forskningsbiblioteker.

Integreret søgning lægger dermed op til ikke blot en tættere integration af forskellige materialetyper, men også til en tættere integration i samarbejdet om informationsforsyningen.

Af Simon Friberg

Den vågne læser har allerede i titlen anet, at noget ikke passer helt. Det var den fornemmelse, jeg forlod årsmødet ved DF med; at noget ikke passede helt med virkeligheden; at noget havde rykket ved min spæde naive forskningsidealisme.

Simon Friberg
Studerende, DB
simonfranksen@gmail.com

Det behøvede jo ikke at være noget slemt eller "forkert" at udvide horisonten og møde nye mennesker, var jo idéen med at tage af sted. Det tog lang tid før jeg opdagede, hvad det var, der rugede indeni, på trods af de mange oplyste og velforberejede foredrag. Konsekvensen! Jeg tror, at det var Jeppe Nicolaisens og Benny Lautrupps forsigtige spørgsmål, der for alvor satte gang i propelhatten. Forudsætningen for god forskning er jo simpel nok; penge først og dernæst kloge hoveder med gode idéer.

Alligevel var jeg lidt stødt over at lære, hvor meget nogen af de tilstedeværende organisationer havde ændret på oprindelige målsætninger og forskningsplaner, "blot" for at kvalificere sig til tildeling af midler. Spørgsmålet jeg stiller er: Hvor langt er for langt?

En bekymring for hele begrebet grundforskning begynder at tage form i mit baghoved. Mere end en bekymring, en anelse om, at et panikprojekt, der kan sende dansk forskning tilbage til stenalderen i stedet for at sende den hen, hvor den hører til; nemlig som førende på verdensplan. Jeg undskylder den følelse og de usammen-

hængende sætningskonstruktioner. Det skyldes at jeg skriver fra et sted med måske, mulige logiske konsekvenser og multiple choice.

Jeg kan på ingen måde se, hvordan kvantitative målemetoder, uanset hvor mange og komplekse de er, kan fortælle det fjerneste om kvaliteten af en forsker eller en organisation. I hvert fald ikke det, som jeg forstår ved kvalitet. Det står klart, at virkelig kvalitetsmåling koster penge – mange penge. Nuvel, så må man tage forretningsbrillerne på og tænke "return on investment", som Carsten Riis forklarede glimrende. Men forskningsinstitutionerne er ikke købmændsforretninger. Forskermiljøet er ikke et kræmmermarked. Som han selv ytrede: "det er ikke den højeste retfærdighed, men det virker". Er det sådan vores forskning skal vurderes og evalueres i fremtiden? – det er noget hovsa, men det virker og det er billigt.

Ikke hvis jeg har noget at skulle have sagt. Jeg ved godt, at jeg blander begrebet forskning og kvalitetsvurdering af denne sammen, men hænger det ikke sammen? Er et produktets succes ikke codependent med vurderingen af dette? Både det engelske og norske forbillede til et system til

fordeling af basismidler, viser med alt ønskelig tydelighed, hvor skævvredet forskermiljøet bliver på nationalt plan.

Jeg skal ikke stå i vejen, hvis flertallet ønsker forskning på akkord og små snyderier med tallene for at sikre sig de sidste 5 % af bloktilskuddet. Jeg tror bare ikke, at jeg er den eneste, der sidder med disse tanker. Når alt kommer til alt, kan det jo kun være relevant at måle KVALITETEN af en given institution og tildele midler derefter. Men det er ganske enkelt for omkostningsfuldt på grund af den massive mængde mandetimer, der skal lægges ind i en sådan måling. Jeg mener bare, at næstbedst ikke er godt nok – hvorfor ikke finde en alternativ rute til besparelser, hvis det er offentlige midler, der er problemet? Hvis det er for at højne forskningskvaliteten, så vil jeg gerne høre argumentet igen, for jeg tror ikke, jeg fik fat i det første gang!

Jeg slutter min svada og siger tak for en god og tankevækkende oplevelse på årsmødet.

Alligevel var jeg lidt stødt over at lære, hvor meget nogen af de tilstedeværende organisationer havde ændret på oprindelige målsætninger og forskningsplaner, "blot" for at kvalificere sig til tildeling af midler.

Af Dyveke Sijm og Barbara Marstrand

Igen i år havde Danmarks Forskningsbiblioteksforening givet mulighed for at interesserede studerende kunne ansøge om friplads til årsmødet, der i år fandt sted på Munkebjerg Hotel ved Vejle. Årets tema *"Forskningskvalitet: kan det måles – og skal bibliotekerne gøre det?"* havde på forskellig vis ansporet tre studerende til at benytte sig af denne fantastiske mulighed.

Dyveke Sijm
Bachelorstuderende, København
dyvekesijm@gmail.com

Barbara Marstrand
Kandidatstuderende, København
barbara@undergrunden.com



Efter formandens og biblioteksstyrelsens beretning blev det faglige indhold åbnet af Katherine Barker fra University of Manchester. Hun præsenterede internationale erfaringer med forskningsevaluering, især med udgangspunkt i den engelske model. Hendes oplæg fungerede godt som en introduktion til begrebet forskningsevaluering. Hun så i en vis grad de seneste års øgede fokus på kvantitativ evaluering af forskning som en udløber af ledelsesfilosofien New Public Management. Det engelske forskningsevalueringssystem er dog for gammelt til at kunne ses på denne baggrund og skulle snarere ses som et forsøg på at give de begrænsede midler til de bedste og derved koncentrere forskningsindsatsen i de områder, hvor der var mulighed for at være blandt verdens bedste. Den engelske model, som bestod af kvalitative panel-evalueringer, vil blive gennemført for sidste gang i 2008, og derefter vil systemet blive ændret i en mere kvantitativ retning.

Lars Goldschmidt fra Danmarks Forskningspolitiske Råd satte derefter emnet forskningsevaluering ind i en dansk sammenhæng. Selvom hans hovedpointe var velkendt, nemlig at Danmark i fremtiden skal leve af viden, og at det derfor er vigtigt, at de personer eller miljøer, der kan levere denne viden, opdyrkes og belønnes, var hans foredrag meget fængslende og interessant i kraft af hans imponerende sproglighed. Goldschmidt understregede sine pointer med provokerende eksempler som, at den sociale

ankestyrelses arbejde måske i fremtiden kunne varetages af 25 veluddannede indere. I samme åndedræt sagde han, at vi bibliotekarer kunne være en god samarbejdspartner, men at vi sjældent er det.

Med hele denne baggrund på plads var tiden inde til at høre, hvor langt de danske planer var på området. Det stod Anette Dørge Jessen fra Forsknings- og Innovationsstyrelsen for. I anden del af sit oplæg fokuserede hun på udviklingen af en dansk bibliometrisk indikator, der kunne indgå som et element blandt andre i en samlet kvantitativ forskningsevaluering. Arbejdet var ikke særlig langt fremme, hvilket oplægget i nogen grad bar præg af, da det primært koncentrerede sig om en gennemgang af den norske bibliometriske indikator. Dette begrænsede i nogen grad mulighederne for en reel debat om en kommende dansk indikatormodel, selv om lysten blandt tilhørerne var til stede.

Som afslutning på første dag var der generalforsamling og efterfølgende Newcomers Session – et tiltag fra foreningens side med henblik på at præsentere nye medlemmer og førstegangsdeltagere for foreningen og hinanden. Generalforsamlingen var livlig og trak, som følge af de engagerede debatter, ud. Aftenen blev afsluttet med festmiddag.

Om torsdagen blev dagens program indledt af dekan Carsten Riis fra Aarhus Universitet, der anlagde en pragmatisk vinkel på situationen: Forskerevaluering på basis af kvantitative indikator-

modeller er muligvis ikke udtryk for den højeste retfærdighed, men i det omfang indikatormodeller bidrager til at øge gennemsigtigheden af universiteternes aktiviteter og i øvrigt respekterer fagenes forskelligheder, er universiteterne indstillet på at blive målt og vejlet.

Overbibliotekar Niels-Henrik Gylsorrff fra Aalborg Universitetsbibliotek gav herefter eksempler fra virkeligheden på, hvorledes forskellige biblioteker på nuværende tidspunkt bidrager til processen at bedømme og måle forskningskvalitet. Niels-Henrik Gylsorrffs svar, på spørgsmålet om hvorvidt bibliotekerne overhovedet skal medvirke i denne proces, var, at bibliotekerne i høj grad er kompetente medspillere, men at ansvaret for målingerne, jf. Universitetsloven, er placeret hos dekan og institutledere.

Lektor Jeppe Nicolaisen fra Danmarks Biblioteksskole leverede i et særdeles veloplagt oplæg kritik af citationsanalyser og publikationsanalyser anvendelighed i forhold til måling af kvalitet, og anførte domæneanalyse som et fornuftigt supplement til forståelsen og anvendelse af bibliometriske målinger.

Professor Benny E. Laurup fra Niels Bohr Institutet var engageret i oplægget om målemetoderne og deres pålidelighed. Desværre måtte de fleste give fortabt i forhold til at følge professorens mellemregninger. Til gengæld var konklusionerne tydelige nok og understregede, måske lidt ufrivilligt, et af de mere centrale problemer i forbindelse med udviklingen af bibliometriske

Bibliotekarer står, i forhold til det forskningsevaluerende arbejde, i en unik placering i den videnskabelige kommunikationsstruktur, der gør det helt indlysende, at de bør være væsentlige aktører i processen med at indsamle og validere forskeres publikationsaktiviteter.

De 3 studerende
Barbara Marstrand
Dyveke Sijm
Simon Friberg
er alle fra **Danmarks Biblioteksskole, København.**

indikatoremodeller for forskningskvalitet: At pålideligheden af de bibliometriske målemetoder er størst i forbindelse med forholdsvis store datamængder, hvilket mindsker metodernes anvendelighed på lave niveauer, ikke mindst i forhold til forskningsområder med mindre publikationsvolumen. På den baggrund blev intentionerne om en fremtidig indikator-models anvendelighed også på lavere niveauer og på tværs af alle domæner, fremhævet af såvel Annette Dørge Jessen som af dekan Carsten Riis, sat i relief.

Konklusionen på indlæg og debatter kunne være, hvis nogen er mulig:

- at det ligger fast, at forskere vil blive mødt med en evalueringsmodel, der anlægger et kvantitativt syn på kvalitet
- at det er tanken, at modellen skal kunne anvendes på flere niveauer og på alle domæner
- at der kan stilles spørgsmålstegn ved, hvorvidt dette kan gøres på en retfærdig måde, men også
- at forskningsbibliotekerne kan blive en vigtig medspiller
- at det i disse tider, hvor biblioteksbegrebet bevæger sig væk fra det hybridbibliotek, nok er værd at se nærmere på i hvilke sammenhænge og i hvilken form, der i fremtiden vil være brug for bibliotekariske kompetencer.

Som en af tilhørerne påpegede, er det, der for forskningsbibliotekerne og bibliotekarerne primært og overhovedet i denne sammenhæng er interessant, muligheden for at byde ind som kompetente medspillere på et nyt og betydningsfuldt virkeområde. Bibliotekarere står, i forhold til det forskningsevaluerende arbejde, i en unik placering i den videnskabelige kommunikationsstruktur, der gør det helt indlysende, at de bør være væsentlige aktører i processen med at indsamle og validere forskeres publikationsaktiviteter.

Afslutningsvis vil vi gerne takke Danmarks Forskningsbiblioteksforening for ikke blot at nøjes med at udstede invitationen til os studerende, men også at gøre sig umage med at få os til at føle os som velkomne gæster. Særlig tak til formand Claus Vesterager Pedersen, kasserer René Steffensen og sekretær Hanne Dahl for venlig imødekommenhed.

PS: I bunden af Munkebjerg Hotel ligger en lille perle: Danmarks Golfmuseum. Vi nåede lige at stikke næsen forbi inden frokost og afrejse. Selv for dem, der aldrig har svunget en golfkølle, var det en underholdende oplevelse.

Giver flere abonnementskilder flere abonnementsproblemer?



EBSCO kan hjælpe!

EBSCO gør abonnementsstyrelsen mere simpel og effektiv fra bestilling til fornyelse. Som en og samme leverandør af trykte og elektroniske tidsskrifter, e-bøger og databaseabonnementer kan EBSCO håndtere al bestilling og utallige adgangsdetaljer på jeres vegne. EBSCO kan lave detaljerede fakturaer, der forenkler budgetlægningen samt generere kundetilpassede statistikker til brug for analyse og udvikling af jeres beholdning af tidsskrifter.

Vores veletablerede service sparer biblioteket både personale- og økonomiske resurser ved at eliminere behovet for at kommunikere med forlagene. Fra behandlingen af almindelige tidsskriftabonnementer til større opgaver som elektronisk adgang kan EBSCO levere realistiske og nyttige løsninger.

Med vores ekspertise kan vi hjælpe jer.
Kontakt EBSCO i dag.
Mark Kragh
tlf: 28 89 16 30
e-mail: mkragh@ebSCO.com

EBSCO

INFORMATION SERVICES

www.ebSCO.com

Hvad må bibliotekerne? – En temadag om ophavsret

Af Anders Otte Stensager

DF's Forum for Registrering havde i år indbudt fagreferenter, katalogisatorer og udlånsfolk fra en lang række offentlige såvel som private biblioteker til en temadag om ophavsret, som afholdtes onsdag den 3. oktober i Copenhagen Business Schools nye faciliteter på Frederiksberg i København.

Anders Otte Stensager
Det Kongelige Bibliotek
aost@kb.dk



Formålet var at belyse grænserne for, hvordan vi må agere i formidlingen mht. medietyper, kopiering af materialer - trykt som elektroniske, hvad må der udlånes og de juridiske aspekter, der i det hele taget handler om ophavsret og persondataspørgsmål.

Mere end 80 deltager var mødt op for at høre og diskutere den ofte svære og komplekse viden, som knytter sig til ophavsretten og de problemstillinger, der relaterer sig til kopieringsrettigheder generelt.

Dagens første indlæg præsenteredes af Julie J. Kihl fra Biblioteksstyrelsen og handlede om, hvad bibliotekerne i grunden må købe og låne ud. Her pointeredes det i særlig grad, at de aftalelicenser, der indgås med bibliotekerne nu også udfærdiges på en sådan måde, at både formål, indhold, priser og generelle rettigheder m.m. rent faktisk også kommer til at fremgå af kontrakten imellem parterne. Kort sagt, sørg for at få en dækkende aftale. I den forbindelse står Biblioteksstyrelsen gerne til rådighed mht. råd og vejledning, men påtager sig dog ikke opgaven med at udarbejde konkrete aftaler.

Dagens anden oplægsholder var Rasmus Edmund fra Copy-Dan, der skulle forsøge at redegøre for, hvad bibliotekerne i grunden må kopiere i sin helhed. Et særdeles komplekst og vanskeligt emne, som mange nok havde ønsket, der var afsat mere tid til. Efter en kortfattet gennemgang af ophavsrettens grundlæggende bestemmelser fik tilhørerne et indblik i de kopieringsrettigheder, der eksisterer for hhv. privat og erhvervsmæssig

brug eller den såkaldte § 12. Herunder også, om der er tale om trykt eller elektronisk materiale, hvilket bestemt ikke er uden betydning. I den forbindelse skal man være opmærksom på, at der skelnes mellem analog og digital kopiering. Endvidere blev det påpeget, at udlånsbibliotekarer ikke må assistere lånere med downloading af elektronisk materiale og at de eksempelvis heller ikke uden videre må sende eksempelvis indscannede materialer m.m. til lånerne, med mindre der er indgået en aftale med eks. Copy-Dan. Endelig blev spørgsmål om citatretten også berørt. Det grundlæggende princip er her, at man kopierer 'efter god skik'. Hertil er det ligeledes tilladt, at referere fra hele værker. Kulturministeriet har i den forbindelse udarbejdet nogle vejledende retningslinier for god citatskik, som kan ses på ministeriets hjemmeside (www.infokiosk.dk), hvor det også er muligt at søge flere informationer om ophavsretten.

Jens Bennedsen fra IT-Vest kunne i dagens tredje oplæg fortælle om projekt Digitev, der er et forsøg på at lave en netbaseret masteruddannelse indenfor IT. Udgangspunktet for IT-Vest, - et samarbejde mellem Syddansk, Århus og Ålborg universiteter samt Handelshøjskolen i Århus, er de nuværende masteruddannelser, som universiteterne tilbyder og som egentlig er en fleksibel universitær efteruddannelse svarende til et års fuldtidsstudium. Hidtil har masteruddannelserne fungeret i et tæt samarbejde mellem elever og lærere, der regelmæssigt mødes til undervisning eller weekendsessions. Projektets nytænkning ligger

i, at pensumlisterne med tilheftede abstracts, der næsten udelukkende består af artikler, på forhånd er gjort tilgængelig for deltagerne inden de vælger sammensætningen af en fagpakke til en fuld master. Så snart eleven har tilmeldt sig, vil der via disse sites også være mulighed for at få fuldtækstadgang til alle de opgivne artikler på pensumlisterne. Grundtanken er, at man herigenem muliggør en geografisk spredning, der ikke fordrer den umiddelbare traditionelle regelmæssige fysiske undervisningskontakt mellem elever og lærer. Samtidigt åbner det mulighed for en type fjernundervisning, der ikke kræver, at man skal bo i umiddelbar nærhed af en af universitetsbyerne for at gennemføre sin masteruddannelse. Den anden del af projekt Digitev var at få sammensat nogle coursepacks, hvor der også var adgang til hele indscannede værker. Her er der imidlertid nogle begrænsninger, som er fatssat af Copy-Dan. Overordnet har det vist sig, at problemerne i projektet mere ligger i, at få lærerne til selv at opdatere og revidere deres pensum- og litteraturlister direkte på nettet.

Efter en velfortjent frokost fortsatte temadagens anden del, hvor Harald v. Hielmcrone fra Statsbiblioteket i Århus berettede om 'Nye vinde i den ophavsretlige forvaltning' (se s. 10 i dette nr.). I oktober udsendte Kulturministeriet et udkast til ændring af ophavsretsloven til høring, og såfremt disse ændringer bliver vedtaget til foråret, bliver det i langt højere grad end det er tilfældet i dag også muligt at indgå aftaler med rettighedshavernes organisationer om digital be-

Kulturministeriet har udarbejdet nogle vejledende retningslinier for god citatskik, som kan ses på ministeriets hjemmeside (www.infokiosk.dk), hvor det også er muligt at søge flere informationer om ophavsretten.

nyttelse af ophavsretligt beskyttede værker. For relativt få år siden sendte Google Book Search chokbølger gennem forlags- og biblioteksverden, da de lancerede, at de sammen med en række amerikanske universitetsbiblioteker ville indscanne alt trykt materiale og gøre det on-line tilgængeligt. Et projekt, som den daværende franske kulturminister hurtigt kunne se ville medføre en total dominans af anglo-amerikansk kultur. Kort sagt, så ville al anden litteratur end den engelsksprogede få det svært. For den franske kulturminister betød dette en åbenbar trussel mod det franske sprogs udbredelse uden for Frankrig. Som følge heraf blev der taget et tilsvarende initiativ i Frankrig og så blev EU Kommissionen aktiveret, og i 2005 opfordredes EU's medlemslande til at iværksætte digitaliseringsprojekter og sørge for, at kulturarven kunne gøres tilgængelig online. I Danmark udmøntedes dette i den mediepolitiske aftale for 2007-2010, hvor der nedsattes en arbejdsgruppe, med deltagelse af bl.a. Det Kgl. Bibliotek, Statens Museum for Kunst, Nationalmuseet og Statsbiblioteket, der skulle udarbejde forskellige forslag til digitalisering af udvalgte dele af kulturarven, samt en ophavsretlig undergruppe, som skulle finde løsninger på de ophavsretlige problemstillinger. Grupperne mødtes fem gange i perioden november 2006 til marts 2007 og kunne derefter i enighed aflevere en rapport med løsningsforslag, som kunne påvirke de politiske rettighedshavere. Væsentligt i dette arbejde var, at den kollektive forvaltning af ophavsrettigheder kunne bevare sin legitimitet. I artiklen 'Nye vinde i den ophavsretlige forvaltning', som Hielmcrone netop har skre-

vet, findes en mere detaljeret gennemgang af gruppens betænkninger og deres konklusioner (findes også i PDF format på Statsbibliotekets hjemmeside).

Dagens sidste, men i høj grad særdeles interessante oplæg, blev præsenteret af juraspekterne Charlotte B. Tranberg fra Aalborg Universitet og Hanne Marie Motzfeldt fra Århus Universitet. Under overskriften 'Persondataspørgsmål' blev der gjort rede for de problemstillinger, som generelt relaterer sig til arbejdet med persondata og personfølsomme oplysninger, som lånernes. Hvordan håndteres de og hvad må man egentlig indenfor den offentlige forvaltning? Generelt er udgangspunktet en velfunderet og sund databehandlingsetik. Dvs. hvilket formål har man, hvilken relevans har det i forhold til det arbejde, man udfører, en saglig behandling og endelig også den tidsbegrænsning, der må fordres til behandlingen. Hovedreglen er, at den, der arbejder med personfølsomme data, også skal sikre sig en arbejdsmæssig sikkerhed, så persondata ikke ligger frit fremme eller blot smides i papirkurven osv. Dernæst også, at mails bør krypteres, da en mail jo grundlæggende er en personfølsom oplysning. I praksis betyder det, at de mails, der returneres til låneren om, at nu er materialet lagt frem til afhentning, også krypteres. Endvidere at lånerens historik eller søgemønstre ikke gøres tilgængelige for andre end låneren selv. Man kan altså ikke begynde at lave 'profiler' over en låner på baggrund af det materiale, han eller hun nu engang låner. Omvendt er det tilladt, som Amazon.com, at lave henvisninger til hvad andre brugere har valgt – eksempelvis ”..andre brugere har også

valgt disse titler”. Endelig blev der også rejst spørgsmål omkring de nye RFID chips, der indeholder en lille radiosender, som muliggør en eftersporing af materialet.

Grundlæggende handler det dog om, at fokus lægges på bøgerne og ikke på persondata. Hertil opfordrede begge oplægsholdere klart til, at bibliotekerne afholdt kurser eller informationsmøder i netop disse problemstillinger, for at tydeliggøre principperne i loven. Datatilsynet har i den forbindelse lagt en vejledning ud på deres netside (www.datatilsynet.dk).

Temadagen bar i det hele taget præg af et veltillægt program med kvalificerede oplægsholdere og engagerede tilhørere, der i høj grad satte deres præg på dagsordenen, men samtidig også afspejlede de enkelte bibliotekers vanskeligheder og problemer med håndtering af ophavsrettens mangefacetterede aspekter generelt. Der er utvivlsomt flere, som ser frem til lignende arrangementer i fremtiden.

Ophavsretsloven

www.ophavsret.dk/Ophavsret/ophavsretsloven.htm

COPY-DAN

www.copydan.dk

Datatilsynet

www.datatilsynet.dk

Alle oplæg fra dagen vil blive uploadet til Danmarks Forskningsbiblioteksforenings hjemmeside, www.dfd.dk.

Spørg Statsbiblioteket med VRL+

Af Jane Rasmussen

Statsbiblioteket deltog i foråret 2007 i en test af det virtuelle referencværktøj VRL+, som giver mulighed for at supplere den traditionelle, netbaserede spørgetjeneste med distancevejledning i form af chat og benyttelse af fælles skærbillede med brugeren, også kaldet co-browsing. Denne artikel er uddrag og sammenskrivning af en evalueringsrapport, som blev udarbejdet efter testperioden.

Jane Rasmussen
Statsbiblioteket
jar@statsbiblioteket.dk



Baggrund

I december 2005 underskrev projektgruppen Brugerfaciliteter under DEFF en kontrakt med det amerikanske firma Docutek om en to-årig testperiode af det virtuelle referencesystem VRL+, Virtuel Reference Library. Testperioden startede i april 2006 og licensen løber således til april 2008.

VRL+ består af en række værktøjer til håndtering af e-mail, chat og co-browsing. Systemet giver mulighed for at opbygge en FAQ. Der er desuden et statistikmodul, som holder styr på alle transaktioner.

Roskilde Universitetsbibliotek blev udpeget som ansvarlig for drift og support af programmet. Se programmet på www.askalibrary.dk.

Deltagende biblioteker

Biblioteksvagten er sammen med Roskilde Universitetsbibliotek primus motor i testen af VRL+ og har stillet faciliteterne til rådighed for deres brugere siden september 2006. Der er desuden lavet lokale installationer til Sprogbiblioteket ved Aarhus Universitet, Copenhagen Business School samt Biblioteket ved Kunstakademiets Arkitekt-skole. Syddansk Universitetsbibliotek og Aalborg Universitetsbibliotek skulle også have deltaget i testen, men har af tekniske årsager ikke kunnet implementere VRL+.

Forberedelser på Statsbiblioteket

Testen af VRL+ på Statsbiblioteket løb fra 12. marts til 29. juni 2007.

I forbindelse med testen valgte vi på Statsbiblioteket at relancere hele vores spørgetjeneste. Indtil marts 2007 var der to spørgeindgange på vores hjemmeside: Spørg biblioteket og Bestil en bibliotekar. Vi valgte at slå disse to spørgemuligheder sammen til Spørg Statsbiblioteket og fik udarbejdet et logo, som forestiller en frustreret

bruger, der tager sig til hovedet foran sin pc. Derefter blev der sammensat et nyt vagthold bestående af 16 bibliotekarer og forskningsbibliotekarer - de fleste med erfaring inden for brugervejledning og spørgetjenester.

I projektgruppen fravalgte vi modulet til håndtering af e-mails, da vores eksisterende mail-system fungerer fint og giver tilstrækkelig mulighed for at lave statistikudtræk.

Brugerne kan indsende e-mail-forespørgsler døgnet rundt, og forespørgslerne besvares løbende på hverdage mellem kl. 9 og 16. Vi lover brugerne et svar eller en foreløbig tilbagemelding senest inden for to arbejdsdage. Langt de fleste henvendelser kan dog besvares umiddelbart.

Opbygningen af en FAQ-funktion fandt vi for tidkrævende, da der var tale om en begrænset testperiode, og derfor fravalgte vi dette modul.

Hvad vi valgte at teste

Vores fokus kom til at ligge på afprøvning af faciliteterne til chat og co-browsing.

Som det første udarbejdede vi en lokal tilpasning af præsentationssiderne i VRL+. Målet var at få siderne til at ligne Statsbibliotekets hjemmeside så meget, som det var teknisk muligt.

På Statsbibliotekets hjemmeside valgte vi en ligeværdig præsentation af vores servicetilbud: Chat og online-vejledning (co-browsing), Send et spørgsmål og få svar pr. e-mail og Aftal et møde med en bibliotekar. Tanken var, at vi på den måde ville få et fingerpeg om brugernes præferencer. Da der eksisterer mange chatprogrammer, anså vi muligheden for co-browsing for at være det interessante ved VRL+.

Erfaringer fra Roskilde Universitetsbibliotek og Copenhagen Business School viste allerede i efteråret 2006, at interessen for chat og co-browsing var behersket. Vi konkluderede derfor, at det ville være meget ressourceintensive i personaletimer

at holde servicen åben i hele Statsbibliotekets åbningstid. På den baggrund og sammenholdt med en analyse af trafikken på Statsbiblioteket server, besluttede vi at tilbyde chat og co-browsing på hverdage kl. 13-16. Vagten ville i dette tidsrum være bundet til sin pc.

Næste skridt var at afprøve teknikken internt i projektgruppen. Der viste sig at være mange tekniske problemer, hvoraf en del løstes med god hjælp fra Roskilde Universitetsbibliotek, mens andre stadig er uløste.

Chat-delen fungerer uden de store problemer. Der er dog en mindre tidsforskydning i dialogen, som gør den tungere, end det kunne være ønskeligt. Vi valgte at lade alle vagter optræde i chatten med deres fulde navn og billede for at gøre dialogen så personlig som mulig.

I modsætning til chat-delen er der til gengæld mange problemer med co-browsing. VRL+ understøttede i vores testperiode kun Internet Explorer 5.x, 6.x og Netscape 4.x., men ikke Firefox, Internet Explorer 7.x og Mozilla 1.x. Hvis brugeren benyttede Mac, var co-browsing heller ikke mulig. I flere situationer, hvor co-browsing ville være oplagt, kunne det af tekniske grunde ikke lade sig gøre.

Biblioteksvagten har udarbejdet en omfattende manual til VRL+, og vi lavede i projektgruppen en lokal tilpasning af deres manual.

Derefter arrangerede vi et introduktionsforløb af to timers varighed for vagtholdet. Vagterne gik derefter sammen to og to og øvede sig. Systemet er relativt enkelt at benytte, og der var derfor ikke behov for flere undervisningssessioner.

På grund af den korte testperiode valgte vi i projektgruppen ikke at markedsføre den nye chat- og co-browsing-service i universitetspressen, men i de tilfælde, hvor det var muligt, blev systemet præsenteret i forbindelse med undervisning af studerende på Aarhus Universitet.

Chatten blev af vagterne anset som brugbar ved enkle spørgsmål. Ved komplekse spørgsmål, som krævede kompleks dialog og komplekse svar, blev chatten oplevet som utilstrækkelig og e-mails var at foretrække.

Testperioden

Med relanceringen af Statsbibliotekets spørgetjeneste den 12. marts 2007 oplevede vi fra første dag en markant stigning i antallet af e-mail-henvendelser. Det skyldes uden tvivl både sammenlægning af de to spørgetjenester og en ny grafisk præsentation på hjemmesiden. I forbindelse med annoncering af påske- og sommerferielukning er spørgetjenestens logo blevet fjernet. I disse perioder har vi kunnet konstatere et fald i antallet af e-mail-henvendelser. Det har fået os til at konkludere, at spørgetjenestens placering og fremtræden på hjemmesiden ikke er uvæsentlig.

I testperioden indgik der mellem 150 og 200 e-mail-forespørgsler hver måned. Brugernes interesse for chat og online-vejledning lå derimod på et konstant lavt niveau. I perioden 12. marts til 29. juni var der i gennemsnit én chat-session om dagen. Dette resultat afviger ikke fra erfaringerne fra Roskilde Universitetsbibliotek og Copenhagen Business School. Folkebibliotekernes del af Biblioteksvagten modtager derimod mange chat-henvendelser.

Det samlede antal henvendelser i testperioden fordelte sig på følgende måde:

E-mail-forespørgsler	655
Chat-sessioner	63
Chat- og co-browsing-sessioner	13
Aftal et møde med en bibliotekar	34

Erfaringsudveksling

Undervejs i testperioden blev der afholdt fire møder med erfaringsudveksling for hele vagtholdet. Efter samråd med Roskilde Universitetsbibliotek, tog vi på Statsbiblioteket initiativ til en workshop for superbrugere på de øvrige testbiblioteker. Workshopen blev afholdt på Statsbiblioteket den 19. juni med deltagelse fra Roskilde Universitetsbibliotek, Aalborg Universitetsbibliotek, Sprogbiblioteket ved Aarhus Universitet, Copenhagen Business School og Biblioteksvagten.

Hvad fortalte testen os?

Det store antal e-mail-forespørgsler tyder på, at brugerne p.t. foretrækker denne spørgemulighed. E-mailen er fleksibel både mht. afsendelse af spørgsmål og til besvarelsen af dem. Netop denne fleksibilitet gør, at også vagterne foretrak dialogen pr. e-mail. Den gav mulighed for at kombinere en vagt med andre arbejdsopgaver.

Chatten blev af vagterne anset som brugbar ved enkle spørgsmål. Ved komplekse spørgsmål, som krævede kompleks dialog og komplekse svar, blev chatten oplevet som utilstrækkelig og e-mails var at foretrække.

Alle vagter har følt sig unødigt bundet til pc'en i de tre timer, hvor chat og co-browsing har været åben, da der har været så få henvendelser. Det har også betydet, at det har været svært for den enkelte vagt at opnå rutine.

I projektgruppen anså vi fra starten co-browsing for at være et ønskværdigt og relevant virtuelt referenceværktøj - også kombineret med brug af telefon. Vi havde ligeledes forestillet os, at værktøjet kunne bruges i andre vejledningssituationer, fx fagreferenternes dialog med brugerne og i forbindelse med opkald til Statsbibliotekets servicetelefon. Vi opgav dog at teste programmet i disse situationer, da VRL+ ikke levede op til vores forventninger om et godt og funktionelt system.

Det tager forholdsvis lang tid at etablere co-browsing-forbindelse mellem bibliotekar og bruger, og som tidligere nævnt, fungerer co-browsing kun med få browserversioner. Hertil kommer, at co-browsing af tekniske årsager ikke kan anvendes på store dele af Statsbibliotekets hjemmeside. Det bevirker, at man ikke kan demonstrere en søgning med Summa. Co-browsing kan heller ikke bruges ved visning i en del databaser, og der er også problemer med visning af sider i bibliotek.dk. Derfor har det ofte ikke været muligt at co-browse, selvom der kunne være anledning til det.

Perspektivering

På Statsbiblioteket har vi det seneste år oplevet et fald i brugervejledningen i det fysiske rum – samtidig med, at antallet af e-mail-forespørgsler er steget.

I rapporten "Det hybride bibliotek set med brugernes øjne" fra 2006 blev der afdækket tre typer brugeradfærd, identificeret som Arbejdsbilen, Biblioteksentusiasten og Drive-in-brugeren. Statsbibliotekets strategi er at sætte initiativer i gang til understøttelse af Drive-in-brugeren, som benytter biblioteket meget målrettet og sætter pris på selvbetjening.

Det betyder, at for at tilpasse os forandringerne i brugernes adfærd, må vi flytte vores fokus fra det fysiske til det virtuelle rum og i højere grad udnytte virtuelle værktøjer, som kan understøtte brugernes behov.

Udviklingen af integrerede søgesystemer som fx Summa vil på sigt kunne dække en del af behovet for vejledning.

Vi er af den overbevisning, at virtuel vejledning har en fremtid, men ikke med VRL+ som redskab.

Fortsat samarbejde

Vi har på Statsbiblioteket oplevet dialogen og erfaringsudvekslingen med de øvrige deltagende testbiblioteker som overordentlig udbytterig. Fremadrettet vil vi gerne bidrage til etableringen af et nationalt netværk omkring virtuel vejledning. Det vil også give mulighed for at afprøve nye produkter beregnet på virtuel vejledning i en større skala med inddragelse af manges erfaringer.

Tak for godt samarbejde!

Rapporten er skrevet af den projektgruppe, som var ansvarlig for testen på Statsbiblioteket:

Birgitte Langkilde
Christina Jønby
Inge Marie Larsen
Jane Rasmussen

Rapporten blev færdiggjort ultimo juni 2007

Udviklingen af integrerede søgesystemer som fx Summa vil på sigt kunne dække en del af behovet for vejledning

Bibteach – Informationskompetencer i praksis

Af Lene G. Schrøder

Oplever du også et uens vidensniveau hos dine studerende? Nogle studerende kender biblioteks-baser, fagdata-baser, søgemetodikker m.m. og andre søger på lykke og fromme i Google og er dermed svage på informationskompetencer i forhold til deres medstuderende.

Lene G. Schrøder
Projektleder for Bibteach
Herning Centralbibliotek
bible@herning.dk



Det har sitet www.bibteach.dk forsøgt at gøre noget ved. For det første ved at tage hånd om den almindelige borgers evne til overhovedet at kunne bruge nettet og for det andet ved at forsøge at fastlægge et fælles vidensniveau i forhold til forskellige uddannelsesniveauer.

På hjemmesiden kan biblioteksunderviseren hente færdige kursusmaterialer, der kan bruges i undervisningen. Materialerne kan downloades og bearbejdes så de er tilpasset netop din undervisningssituation.

Andet materiale er indsamlet fra uddannelsesinstitutioner og viser hvorledes man her underviser. Dette materiale kan være en god inspirationskilde, som i de fleste tilfælde giver en stikordsliste til underviseren.

Projekt Bibteach www.bibteach.dk, der startede i 2003, ændrede i perioden 2005-2006 kurs fra at arbejde med undervisning overfor den almene borger til i denne periode at koncentrere sig om de studerendes informationskompetencer. Projektet havde følgende idegrundlag

- At definere begrebet informationskompetence på henholdsvis grund-, ungdoms-, og videregående uddannelser ud fra en bibliotekarisk vinkel, og her ud fra formulere et bud på en fælles strategi for folkebibliotekernes samlede indsats omkring informationskompetencer på tværs i uddannelsesforløbet.
- At definere et grundlag for at folkebibliotekerne i samarbejde med uddannelsesinstitutionerne kan tilbyde de studerende en kompetenceopbygning, så de oplever en sømløs adgang til de biblioteksressourcer, de møder i uddannelsesforløbet.
- At fokusere på de studerendes evne til informationssøgning og til vurdering af både indhold og kilde.

Samarbejde på tværs af bibliotekssektoren

At gennemføre disse ideer krævede samarbejde på tværs af bibliotekssektoren. Derfor blev projektgruppen sammensat af en repræsentant fra henholdsvis Aalborg Universitetsbibliotek, CEU Herning og en repræsentant fra faggruppen Bibliotek og Uddannelse samt to folkebiblioteker, Svendborg Bibliotek og Silkeborg Bibliotek. I projektgruppen var desuden deltagere fra tre centralbiblioteker, henholdsvis Det Nordjyske Landsbibliotek, Esbjerg Centralbibliotek og Herning Centralbibliotek. På denne måde sikrede projektet sammenhæng mellem projektgruppens anbefalinger og det reelle behov på uddannelsesinstitutionerne. I projektets styregruppe var endvidere en repræsentant for Fabulær.

De forskellige typer af samarbejdspartnere gav projektarbejdet en dimension, vi ikke kunne have opnået på anden vis. Vi medbragte forskellige erfaringer om både betjening og undervisning fra vores daglige arbejde.

Tanken om at udarbejde en fælles strategi for de studerende på tværs af uddannelsesforløbet var ny. Vi arbejdede på informationskompetenceområdet ved at definere en progression mellem de enkelte uddannelser: Folkeskole – Ungdomsuddannelser – Mellem og videregående uddannelser.

Projektet havde overordnet to delelementer:

- a. At definere hvilke informationskompetencer der er ønskeligt til forskellige klassetrin / aldersgrupper / studieniveau.
- b. At udfærdige kursusmateriale ud fra definitionerne i del a.

At definere hvilke informationskompetencer der er ønskeligt til forskellige niveauer

Grundlæggende var det vigtigt at finde en brugbar definition af begrebet informationskompetence. Der findes på dette område en række definitioner og du kan læse nærmere omkring vores arbejde i denne forbindelse på hjemmesiden www.bibteach.dk. Definitionen består af en række delelementer, alle set i forhold til folkebibliotekets rolle.

Dernæst diskuterede vi indholdet af delelementerne og hvilke krav, vi ville opstille til graden af viden omkring indholdet på det enkelte niveau. Det har således været en vigtig opgave at knytte en praktisk del op mod teorien. I tabellen overfor vises et par eksempler.

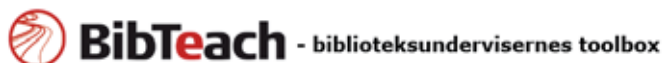
Den første kolonne i tabellen er et af delelementerne i definitionen af informationskompetencebegrebet. De tre niveauer A, B og C er gennemgående for alle delelementerne og bruges til at angive en progression i den studerendes viden. I dette eksempel behandler vi begreberne informationssøgeprocessen og kildekritik.

Forankring

Projektet har forankret anbefalingerne ved hjælp af et spørgeskema rettet mod uddannelsesbiblioteker på både niveau B og C. Vi har spurgt en række uddannelsesinstitutioner, om hvad de forventer at de studerende kan ved uddannelsesstart, og hvad der ville være ønskværdigt om de kunne.

Samtidig har vi set på nogle folkeskolers læseplaner på området informationskompetence. Dette område er individuelt tilrettet den enkelte skoles læseplaner og varierer i klassetrinsangivelse fra skole til skole.

Progression →	Niveau A	Niveau B	Niveau C
Overordnede målsætninger for folkebibliotekerne	Folkeskolen 9. kl – mål og indhold	Gymnasium 3. g – mål og indhold	MVU bachelor – mål og indhold
Den studerende skal kunne identificere sine informationsbehov og formulere spørgsmål på grundlag af behovet	Kendskab til forskellige informationsbehov og mulige løsninger til opfyldelse af behovene	Kendskab til informationssøgeprocessen. Kunne identificere informationsbehov	Kunne anvende informationssøgeprocessen metodisk i den samlede læreproces
Den studerende skal kunne vurdere og anvende informationer hensigtsmæssigt	Kendskab til grundlæggende kildekritik, som f.eks. kildens faglige status, kildens objektivitet	Kunne anvende grundlæggende kildekritik	Kunne anvende akademisk kildekritik



Anbefalingerne er opbygget i forhold til, hvad vi mener den studerende skal forstå på et givent niveau. Læring er selvfølgelig også et meget vigtigt element i en progressionsfase. Vores princip har gennemgående været at arbejde fra det simple mod det komplekse.

Udfærdigelse af kursusmateriale.

Som tidligere nævnt forankrede vi vores projekt ved bl.a. at udsende et spørgeskema til uddannelsesbiblioteker på niveau B og C. I spørgeskemaet opstillede vi en række databaser og søgemaskiner, som vi mente, de studerende skulle kende. Det gennemgående var, at man alle steder forventede et vist forhåndskendskab til: a) det lokale bibliotekssystem, b) Bibliotek.dk, c) Google. Inden for søgeteknik ønskedes kendskab til: a) boolske operatører, b) kildekritik, c) udfærdigelse af litteraturliste.

Det viste sig også i besvarelsen, at få studerende levede op til uddannelsesbibliotekets forventninger.

Det har været projektets opgave at fremstille niveauopdelt materiale på nogle af emnerne. Vi har fremstillet materiale til undervisning i bøgernes opbygning, kildekritik, informationssøgeprocessen, databasetyper, søgeteknik og desuden en gennemgang af Google's faciliteter. Vi diskuterede også et alternativ til holdundervisning, nemlig begrebet *Book en bibliotekar*, som vi derfor har opstillet en model til.

Materialet består af didaktiske overvejelser, PowerPoints og evt. opgaver. De didaktiske overvejelser er baseret på Hiim og HIPPES didaktiske relationsmodel. PowerPoints er ret tekstunge i mange tilfælde, men der må den enkelte underviser selv finde sit niveau i forhold til undervisningsform.

Projektets angivelse af niveau og indhold er en idealmode, som hurtigt kan flytte sig. Idealmode-llen viser, hvad vi mener, ville være ønskeligt nu, men flytter viden sig nedad i uddannelses-systemet, vil idealmode-llen ikke passe længere. På trods af dette mener vi, at idealmode-llen kan bruges som en målestok for, hvorledes man skal planlægge sin undervisning.

Som projektet er forløbet, har vi som folkebibliotekerer undervejs konstateret at kursusmateriale til studerende varierer utroligt meget og at en undervisningssituation på et folkebibliotek ikke kan målrettes så direkte, som på en uddannelsesinstitution. På uddannelsesinstitutionerne vil der være en lærer – bibliotekardialog, hvor undervisningen kan tilpasses aktuelle behov.

Uddannelsesbibliotekaren er tættere knyttet op til undervisningen og kendskabet til pensum og vil desuden have den daglige dialog til den studerende. Undervisningen vil ofte også foregå ad flere gange og i det hele taget kunne foregå langt mere kontekstafhængigt end folkebiblioteket kan.

Anbefalinger om samarbejde på tværs

Folkebibliotekets rolle vil undervisningsmæssigt ligge på folkeskoleniveau og for nogle vedkommende også på ungdomsuddannelserne. Folkebiblioteket møder alle lånergrupper – også studerende fra MVU. I spørgeskemaundersøgelsen konstaterede vi, at man fra uddannelsesinstitutionernes side havde ønske om, at der blev et større samarbejde og en bedre gensidig orientering. I vores materiale ligger derfor en vejledning til områder, hvor samarbejdet vil kunne fremmes.

Som en sidste del er der lagt kursusmateriale ind på BibTeach, som henholdsvis folkebiblioteker og uddannelsesinstitutioner har udarbejdet.

Når man som underviser skal bruge noget om kildekritik, kan det findes i vores kursusmateriale og man kan samtidig se, hvad andre har brugt til at undervise efter. En god måde at få inspiration til at konstruere sig eget eller genbruge eksisterende.

Projektet kører nu i drift fra Herning Bibliotekerne med en redaktør som ansvarlig for udviklingen af sitet. Projektet er uden tilskud og succesen vil være afhængig af, at der udarbejdes opdateret og nyt kursusmateriale.

Derfor etableres der en idé- og udviklingsgruppe med følgende funktioner:

- Redaktøren kan spørge ud i gruppen, om nogle har kursusmaterialer indenfor et bestemt område, der mangler at blive dækket i BibTeach
- Medlemmerne er særligt opmærksomme på at indsamle materiale til Bibteach – og gøre opmærksom på BibTeach i deres bibliotek og netværk
- Gruppen mødes en gang årligt og udveksler erfaringer, dette evt. i samarbejde med relevante samarbejdspartnere

Der er ingen begrænsninger på deltagerantallet i idé- og udviklingsgruppen. Bliver gruppen for stor laves en geografisk opdeling. Udgifterne til deltagelse i redaktionsgruppen (timer og transport) afholdes af det enkelte bibliotek.

Har du fået lyst til at deltage i idé- og udviklingsgruppen er du meget velkommen til at kontakte Lene G. Schrøder på bible@herning.dk eller på tlf. 96 26 36 41.

Artiklens forfatter er Lene G. Schrøder, projektleder på projekt BibTeach og ansat som uddannelsesansvarlig på Herning Centralbibliotek.

DEN NY HOVEDBESTYRELSE

Danmarks Forskningsbiblioteksforenings hovedbestyrelse har konstitueret sig således:

Formand:

Claus Vesterager Pedersen, Roskilde Universitetsbibliotek. cvp@ruc.dk

Næstformand:

Eli Greve, Syddansk Universitetsbibliotek, Odense. eligr@bib.sdu.dk

Kasserer:

Susanne Dalsgaard Krag, Teologisk Bibliotek. sdk@teo.au.dk

Gitte Behrens, Statsbiblioteket. gb@statsbiblioteket.dk

Per Steen Hansen, Aalborg Universitetsbibliotek. psh@aub.aau.dk

Bitte Jessing, Kunstakademiets Arkitektiskoles Bibliotek.

ditte.jessing@karch.dk

Christian Lauersen, DBC A/S. cul@dbc.dk

Simone Schipp von Branitz Nielsen. ssb@kb.dk

DFs hovedbestyrelse er valgt af de 2 valggrupper:

Sammenslutningen af Danmarks Forskningsbiblioteker (SDF) og

Foreningen af Medarbejdere ved Danmarks Forskningsbiblioteker (FMDF).

Vibeke Christensen	Statsbiblioteket
Regin Kjelddal	Syddansk Universitetsbibliotek
Karin Englev	Roskilde Universitetsbibliotek
Ann-Marit Ulvund	Syddansk Universitetsbibliotek
Lone Ramy Katberg	Aalborg Universitetsbibliotek
Anja Zimmerdahl Hansen	Det Samfundsfaglige Fakultet
Jacob Nedergaard Mortensen	DEFF, Biblioteksstyrelsen
Mark Kragh	EBSCO International
Vibeke Galsbo	Fællesbiblioteket CVU Midt-Vest
Annette Balle Sørensen	Statsbiblioteket
Jette Spøer	Biblioteket for Statskundskab
Piet Seiden	Danmarks Biblioteksskole
Helen Westphal Jensen	Det Danske Kunsthistorisk Museum
Mette Abildgaard	Det Kongelige Bibliotek
Bertil Dorch	Det Kgl. Bibliotek, KUB
Inger Larsen	Frederiksværk Gymnasium og HF
Heidi Martinussen	DTV
Ulla Thorborg	Bibliotekarforbundet
Lennart Scheel	Forsvarsakademiets Bibliotek
Jesper Schneider	Danmarks Biblioteksskole
Birgitte Munk	Det Kongelige Bibliotek
AnnSofie Hildebrandt	
Siri Falkenstrøm	
Malene Knudsen	
Pernille Brandt	
Mikkel Thielemann	
Diète Madsen	
Anne Marcher	
Vibeke Nielsen	

DB studerende får rabatordning til DF's arrangementer

Med tilbud om at deltage til reduceret pris sender Danmarks Forskningsbiblioteksforening nu en fin opfordring til bibliotekarstuderende om at melde sig og tiltage i til DF's mange forskellige faglige arrangementer og tema-dage.

Som DB studerende betales 1/2 pris af normalt gebyr for deltagelse - men det fordrer dog medlemskab af Danmarks Forskningsbiblioteksforening.

CD-covers på hjemmesiden

Det er nu tilladt - og gratis at vise forsider af cd-covers på bibliotekets hjemmeside og i lokalkataloget.

Dansk BiblioteksCenter har på vegne af landets biblioteker forhandlet en aftale på plads med IFPI om visning af cd-covers.

Aftalen er gratis for bibliotekerne.

Læs mere på www.dbc.dk under Seneste nyt.
Dansk BiblioteksCenter

Forskningsnetkonferencen 2007

Sætter i år særligt fokus på muligheder og udfordringer med fremtidens e-læring og virtuelle samarbejdsformer. Konferencen finder sted mandag den 19. november - tirsdag den 20. november på Lo-skolen, Helsingør.

I forlængelse af konferencen finder der et 2 timers seminar sted med den afsluttende keynote-oplægholder Dr. Clark Quinn. Seminaret har titlen: "Bring Visions to Life: Strategy for Enlightenment Technology". Her vil han uddybe og diskutere synspunkter fra sin keynote "Enlightenment - Wisdom, Myth and Magic for Learning Technology", men desuden gå mere i detaljer med to specifikke emner inden for it-støttet læring: Spil-baseret læring og mobil læring.

Forskningsnettet giver dig mulighed for særskilt at deltage i keynote-foredraget og det efterfølgende seminar for kr. 150,-. Programmet med Dr. Quinn finder sted tirsdag den 20. november fra kl. 14.00 - 17.00.

Program for hele Forskningsnetkonferencen finder du her:
www.forskningsnettet.dk/?q=da/konference

Forskbiiblisten

Danmarks forskningsbiblioteksforenings e-mailliste er din forlængede arm, når du har brug for at sende kortere faglige informationer til kolleger og institutioner. Skriv på forskbiiblisten: forskbiib-l@net.uni-c.dk

Tilmeld dig Forskbiiblisten via DF's hjemmeside www.dfd.dk og du vil blive løbende opdateret med nyheder og informationer om faglige arrangementer og initiativer.



NOVEMBER	19. - 20.	Helsingør	Lys på Campus. Forskningsnet konferencen 2007. http://forskningsnettet.dk/?q=konference
	16. - 18.	Forum, København	Bogforum 2007 – København. www.kulturtidsskrifter.dk/BogForum_2007_2006.64.0.html
	22.	København	Serendipitet på tværs af fagdomæner. Nye muligheder for formidling, kreativitet og læring. Temadag Danmarks Biblioteksskole. www.db.dk/kurser/temadage/e2007/serendipitet.asp
	23.	DTV	Informationsforsyning og Mødet med Brugeren. Projektmagerdag. Et arrangement i samarbejde mellem Deff programområderne: Informationsforsyning og Mødet med Brugeren. https://infoshare.dtv.dk/twiki/bin/view/Informationsforsyning/WebHome
	27. - 28.	Ålborg	Learning, Innovation and the use of information. Aalborg Universitetsbibliotek / Aalborg University Library. www.learningobjectsworld.dk/Conference.html
	28.	CVU Lillebælt, Odense	Professionhøjskolernes bibliotekers virkelighed. Fagligt Forum og DEFF programområdet Nye Institutioner afholder fælles temadag www.fagligt-forum.dk/Nyhedsbrev/nyhedsbrev_0709.htm
DECEMBER	04. - 06.	London, UK	Online Information 2007. Konference. www.online-information.co.uk/online07/
2008 JANUAR	22. - 23.	Berlin, Tyskland	Academic Publishing in Europe, Innovation & Publishing. www.ape2008.eu/
	25. - 26.	Middelfart	Det digitale møde med brugeren. Statsgruppens Internatmøde. http://grupper.bf.dk/stat/
	28.	Kastrup, Kbh.	Det Digitale Kompetencelandkort. Konference. BF, CEDI og Computerworld. www.cedi.dk/visNyhedMedRespons.aspx?ID=5374
	28. - 30.	Zadar, Kroatien	Providing Access to Information for Everyone. BOBCATSSS 2008. www.bobcatsss2008.org/
FEBRUAR	31.1 - 1.2	Klarskovgaard, Korsør	DF's Vinterinternat. Endeligt program udsendes via DF's hjemmeside. www.dfd.dk
APRIL	08. - 12.	Budapest og Dresden	Lessons Learned: Learning from the Past to plan for the Future. 13th Seminar of The LIBER Architecture Group. www.zhbluzern.ch/LIBER-LAG/lagensb.htm

Afsender

DF sekretariatet
Hanne Dahl
Statsbiblioteket
Tangen 2
8200 Århus N



Returneres ved vedvarende adresseændring

Fra Baglinjen

Second Life

Bristet boble eller beskæftigelsesterapi?

Endelig har folk opdaget det – Second Life er spild af tid. Det mente Århus Stiftstidende 17. september, og det har kun taget journalisterne fem år at opdage det. Hypen er død, og folk der vil lyde kloge taler om "The Trough of Disillusionment". Det er fancy for, at der ikke var så mange af forventningerne, der blev opfyldt. De har også opdaget det i Roskilde. Deres "Library Hangout" lukker ned, og Bibliotekspressen dedikerer hele tre sider i sit seneste nummer til at beskrive (s)tilstanden i den virtuelle verden.

Så hvad i himlens navn havde jeg gang i, da jeg forleden stod i en virtuel baggrund og var ansvarlig for, at Københavns Universitetsbibliotek åbnede en referencetjeneste i netop Second Life? Havde jeg bare ikke fattet, at det her var en hype, der døde for flere måneder siden?

Måske ikke, eller også gjorde vi det bare i trods. Der er nemlig gode kontakter at hente derinde, og vores åbning den 1. oktober havde næsten 20 gæster. Indrømmet, de fleste var fra Info Island DK, der generøst lægger lokaler til, eller var kontakter vi har samlet sammen blandt designere, konsulenter mv. gennem den sidste måneds tid. Der var sågar en enkelt studerende, der fik svar på et spørgsmål, så vi erklærede det en succes.

Alligevel sidder der en lille djævel på skulderen af mig, og hævder, at vores gæster var repræsentative for de 4500 danske brugere, der er – og nogensinde har været – af Second Life. Regner man lidt på det, svarer det til, at 4450 bibliotekarer, konsulenter og designere er på stadig jagt efter de 50 "rigtige brugere". Bortset fra at tallet er skruet kunstigt op – det er næppe mere end halvdelen af de 4500 brugere, der har været på inden for de sidste tre måneder. Under alle omstændigheder gider de "rigtige brugere" bestemt ikke bruge tid på at besøge et virtuelt bibliotek, der ikke engang kan levere en rigtig bog. I stedet flyver de rundt i de skumle kroge af SL og leder efter steder, hvor de udklædt som en ræv kan parre sig med en enhjørning.

Det kan nemlig godt være, at Grundfos mener, at de kan sælge virtuelle pumper til virtuelle svømmebassiner i en virtuel verden (for virtuelle penge). Det kan sågar være at Skatteministeriet kan få medieomtale af kampagner mod sort arbejde. Men det eneste, der for alvor sælger i Second Life er sex og gambling, og store dele af Second Life har ligget fuldstændig stille siden firmaet bag lukkede for kasinoerne. Så er der kun sex tilbage, og på trods af hvad en tidligere kulturminister har udtalt om, at det er sjovere at deltage end at se på, gælder det ikke her. I Second Life er ingen af delene særlig interessante.

PS: Erstat "Second Life" med "Internet-tet", og man får ret præcist, hvad jeg for syv år siden ville have skrevet om et andet pop-kulturelt fænomen, der kun leverede skuffede forventninger...

Christian B. Knudsen

Det Kgl. Bibliotek
CBK@kb.dk